

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ نَصَرَ اللَّهُ أُمَّرَأَةً سَمِعَ مِنَّا شَيْئًا قَبْلَ أَنْ نَسْمَعَهُ بِمِرْقَاجِ ص ٤٤٣

ابن مسعود ؓ فرمايې چې ما دنبي کریم ﷺ څخه اوریدلي دي چې ده مبارک فرمايل چې الله ﷻ دي هغه شخص منور وگرځوي کوم چې زما څخه خبره واورې او پر هغه طريقه يې انوروته ورسوي .

حضرت نبي کریم ﷺ فرمايلي دي :

کوم سړی چې زما وامت ته د فائدي رسولو په خاطر د امر دين

څلوېښت احاديثه

په ياد کړي نو الله تعالی ﷻ به هغه د قيامت په ورځ فقيه را پورته کوي او د قيامت په ورځ زه دده شفاعت کونکی او (د ده پر طاعاتو باندې) شاهد گرځم .

Ketabton.com

تاليف

مولوي احمد گل کندهاري

فاضل تخصص علامه بنوري ټاون کراچي

ناشر

اشرفيه مدرسه لومړۍ ناحيه کندهار

موبائل نمبر ۰۷۰۰۳۰۸۶۵۶

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم :	څلويښت احاديثه
د کتاب مؤلف :	مفتي احمد گل کندهاري
تصحیح کونکی :	فاضل تخصص علامه بنوري ټاون
کمپوز :	مولوي محمدرسول صاحب
تعداد :	محمدرسول سعيد
چاپ :	۰۳۰۰۳۸۹۰۲۹۸ (۰۰۹۲)
ناشر :	۱۰۰۰ عدد
	لومړی ځل چاپ
	جامعه اسلاميه اشرفيه
	لومړی ناحیه کندهار

د نوموړي کتاب فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۱	د اعمالو دار و مدار پر نیتو باندې دي	۱
۲	د انسان فضیلت پر نورو باندې په تقوی او عمل صالح سره دی	۴
۳	د سنت مقدسه اتباع لازمه ده	۷
۴	د بدعت څخه ځان ساتل	۱۰
۵	توبه گناه محوه کوي	۱۴
۶	د بدو څخه راگرځول	۱۶
۷	د الله ﷻ رضا مندي د مور وپلار په رضامندي کې ده	۱۹
۸	د اولاد حق پر مور وپلار باندې	۲۲
۹	د بنو خلگو ناسته	۲۴
۱۰	د یوه مؤمن پر بل مؤمن حقوق	۲۷
۱۱	د یو مسلمان د بل مسلمان څخه تر درو ورځو زیات اړیکې شکول جواز نه لري:	۳۱
۱۲	رحم پر مؤمنانو باندې	۳۴
۱۳	پر بنځو باندې ترحم کول	۳۶
۱۴	د نکاح فضیلت	۳۹
۱۵	زیره پرېښودل	۴۱

شماره	مضمون	صفحه
۱۶	د حلال رزق کوبښښ کول	۳۳
۱۷	سلام اچول	۴۵
۱۸	غیبت سخته گناه ده	۴۸
۱۹	د ظلم څخه ځان ساتل	۵۲
۲۰	ځان ساتل د حسد، بغض، بدگمانې وغیره څخه	۵۳
۲۱	د بخل بد والی	۵۶
۲۲	د دنیا محبت	۵۸
۲۳	د مسلمان خطا ایستل	۶۰
۲۴	د جمعې دلمانځه پرېښودونکی منافق دی	۶۲
۲۵	د عکسو دفع کول	۶۳
۲۶	مرگ د هغه چا چې د جهاد تمنی یې هم نه وي کړې	۶۵
۲۷	د درود شریف فضیلت	۶۷
۲۸	فضیلت د طلب علم	۶۹
۲۹	د جماعت دلمانځه فضیلت	۷۱
۳۰	د خیرات او صدقې فضیلت	۷۳
۳۱	د مسجد تعظیم	۷۵
۳۲	د قرآن کریم فضیلت	۷۷
۳۳	د تقوا داره عالم فضیلت.	۸۰
۳۴	د خلگو په خاطر د الله ﷻ نافرمانی جائز نه ده	۸۳

شمبر	مضمون	صفحه
۳۵	ژوند يو لوی نعمت دی بې طاعاتو ضائع نسي	۸۵
۳۶	د نيوي غذا بونه د مؤمن لپاره رحمت دي	۸۷
۳۷	د اعمال صالحو و طرفته سبقت و کړی څکه دفتنو څخه د خلاصیدو يو لوی سبب دی	۸۹
۳۸	قیامت ته نږدې به پر دین عمل کولو والا داسي په تکلیف وي لکه د اور سکروتي چي يې په لاس کي وي	۹۱
۳۹	د نبي کریم ﷺ مهم وصیتونه	۹۳
۴۰	د ذکر او ذاکر فضائل	۹۶
۴۱	د ذکر متعلق د حضرت امام رباني شيخ احمد فاروقي رحمه الله مبارک وينا :	۹۹
۴۲	د حضرت مولانا جلال الدين رومي رح رايه :	۱۰۰

﴿ ۱ ﴾ د اعمالو دار و مدار پر نیتو باندي دي :

﴿ إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ ﴾¹

ترجمه : د ټولو کارو اعتبار په نیتو سره دی، یعني د عمل ثمره او اعتبار په نیت سره دی .

لغات : أَعْمَالُ جمع د عمل ده، او عمل کار ته ویل کیږي .
نِيَّاتٌ : جمع د نِيَّةً، د زړه قصد او ارادې ته ویل کیږي .

فضیلت : امام شافعي رح دا حدیث د علم دریمه حصه بولي
وجه داچي اعمال پر درې قسمه دی : د زړه عمل، د ژبي
عمل او د اعضاوو عمل.²

علامه ابن دقیق العید فرمائي چي دا حدیث علماؤو په ثلث
الاسلام سره ملقب کړی دی.³

صاحب ابوداؤد سلیمان ابن اشعث ستيجستاني رح نصف
فقه بللی دی .⁴ حضرت امام صاحب رح دا حدیث شریف
خلورمه د علم بللی دی .

¹ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَبِي حَفْصِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ..... الخ . رواه شيخين .

² فتح الباري . مرقات ج ۱ ص ۴۲ .

³ فتح الباري ج ۱ ص ۱۰ .

⁴ فتح الباري ج ۱ ص ۱۱ .

عبدالرحمان بن مهدي رح فرمايې چي څوك د كتاب د تصنيف اراده وكړي هغه شخص دي په دغه حديث سره شروع كوي .

دگناه كار په نيت سره نه سميرې .

عبادتونه دوه قسمه دي : (۱) مقصودي عبادتونه لکه کلمه ، لمونځ ، روژه ، حج او زکات ددغه مقاصدو اصل صحت پر نيت باندي موقوفه دی . (۲) هغه عبادتونه چي د بل عبادت لپاره واسطه وي لکه اودس ، پوتیده دعورت او داسي نور ، ددغه اعمالو ثواب په نيت سره زیاتیرې اصل صحت یې په نيت پوري نه دی تړلی .

په یوه عمل کښي ډیر نیتونه کیدلای سي پر نیت باندي یې ثواب دی لکه نکاح : نیت داتباع سنت ، نیت د اولاد صالح ، نیت دخان دپاکدامنی وغیره پر نیت باندي ثواب سته .

د حدیث د راوي مختصر حالات (خلیفه راشد) :

د حدیث راوي حضرت عمر بن خطاب ؓ دی ، کنیت یې ابو حفص دی نسبا قریشي دی ، تر ۴ نارینوو او ۱۱ بنحو وروسته د نبی کریم ﷺ د دعاء په برکت په اسلام مشرف سوی دی ، حضرت ابوبکر صدیق ؓ په خپل ژوند کښي دی مبارک خلیفه گرځولی دی . د حضرت مغیره غلام ابولؤلؤ د چهارشنبې په ورځ ۲۶ ذوالحجه ۲۲ هـ په مدینه

منوره کي دسهار دلمانځه تر مخه دی مبارک په خنجر ووهی او په
اول محرم باندي ده مبارک د دنیا څخه سترگی پټي کړې، دده مبارک
عمر ۶۳ کاله وو، د خلافت موده یې لس کاله شپږ میاشتي وه،
حضرت صهیب ؓ د جنازې لمونځ ورکړی او د نبی کریم ﷺ په حجره
مبارکه کي دفن دی.
روایات احادیث دده مبارک څخه ۵۳۹ دی.

(۲) د انسان فضيلت پر نورو باندي په تقوی او عمل صالح

سره دی :

﴿ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ لَهُ اِنَّكَ لَسْتَ بِخَيْرٍ مِّنْ اَحْمَرَ وَلَا اَسْوَدَ اِلَّا اَنْ تَفْضُلَهُ بِتَقْوٰى ¹ . ﴾

ترجمه : نبي کریم ﷺ و ابوذر غفاري رضی الله عنه ته وفرمايل چي ته نه يې بهتره پر سره رنگ والا (انسان) باندي او نه پر تور رنگ والا (انسان) باندي ، مگر دا چي ته بهتري پيدا کړې (پر بل انسان باندي) په تقوا سره .

لغات : اَحْمَرُ: سور رنگ ته وايي جمع يې اَحَامِرُده، او مؤنث يې حُمْرَاء ده .

اَسْوَدَ: دباب (س) څخه تورسوی مؤنث يې سُوْدَاء ده .
تَفْضُلَهُ : د باب (س) څخه باقي پاتيدل، د باب (ن) څخه بهتره کيدل .

بِتَقْوٰى: د الله ﷻ له خوفه دهغه دفرمان موافق عمل کوي .
تشریح : په حديث مقدسه کي يو قانون ذکر دی چي دانسان فضيلت پر ظاهري شکل و صورت باندي نه دی بلکه د

فضيلت مدار پر ديني اخلاقو، عمل صالح او تقوا سره دی ، په يو حديث¹ کي ذکر دي چي عمل صالح او تقوی نه لري په نسب سره مخته نسي تللاي چي فلان سيد دی، فلان قريشي دي، البته وروسته تر عمل صالح او تقوی بيا په نسب سره ډير مخته ځي ځکه چي بنياد يې طلايې دی .
د تقوی درې مرتبې دي :

(۱) کمه مرتبه د تقوا داده چي د کفر او شرک څخه ځان وساتي .
(۲) ميانه مرتبه د تقوی داده چي د گناه څخه دمنهياتو څخه د شريعت مقدسه ځان ساتي .

(۳) اعلی او افضله مرتبه د تقوی داده چي د ذات الهي جل و علا سره هميشه حضور لري . او د غير الله څخه فارغه وي يعني فکري يې په غير الله سره نه وي بند .²

حالات مختصره ابو ذر رضي الله عنه :

نوم يې جندب، ابو ذر يې کنيت او مسيح الاسلام يې لقب وو، په اول کي داسلام په مکه مکرمه کي يې اسلام راوړی دی، واقعه داسلام يې مشهوره ده په آخر د عمر کي يې روښنتان ټوله سپين سول، د غزوه خندق وروسته يې ټوله عمر د نبي کریم صلى الله عليه وسلم په خدمت

¹ مشکوة ج ۱ ص ۲۲ .

² مرقات ج ۹ ص ۳۹۳ .

کښې تير کړی دی، تر مخه په قبيله غفار کښې وو، حضرت ابوذر
فقير، زاهد او تاريخ دنيا وو او ډيري دردناکي واقعي يې دي ،
حضرت عثمان ؓ په امر ده خپله مقام زبده اختيار کي هلته يواخي
وو يوه کور والا ورسره وه، تر وفات وروسته يوه يمني قافله را
روانه وه او په هغه قافله کي حضرت عبدالله بن مسعود ؓ وو هغه
راغلی د غسل، جنازې او دفن کارونه يې ور دسره کړه ، د احاديثو
روايتونه دده مبارک څخه ۲۸۱ دي .

(۳) د سنت مقدسه اتباع لازمه ده .

﴿ مَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي ﴾¹

ترجمه : کوم چا چي زما د طريقي څخه اعراض (سرغړونه) وکړه هغه زما څخه نه دی .

لغات : رَغِبَ د باب (س) څخه رُغِبَةٌ عَنْهُ، اعراض کول، رُغْبَةٌ فِيهِ، خوښول .

سُنَّتِي : خصلت، عادت، طبيعت، جمع يې سُنَنُ رَاحِي .

تشریح : شريعت مقدسه د ذات الهي ﷻ او د نبي کریم ﷺ د حکم وروسته هيڅ قسم اختيار مؤمن ته نه دی ورکړی بلکه د الله جل جلاله او د نبي کریم ﷺ د حکم نه منلو په صورت کي نافرمانه او اعراض کونکی دی چي دا روگرداني سبب د گمراهي گرځي ، البته اعراض بيا فرق لري د فرضو څخه اعراض، د واجب څخه اعراض، د سنت مؤکده څخه اعراض، بيا دا اعراض دوه قسمه دی يو دادی چي انکار لري بل انکار نه لري عمل نه پر کوي تفصيل يې دادی : د فرض منکر کافر دی، د واجب او سنت مؤکده منکر فاسق دی او بيره د کفر پر سته، که د فرض

انکار نه وي عملي يې ترك کړی وي دې ته فاسق وايي او بیره د کفر پر سته لکه لمونځ نه کونکی ، د واجب تارک فاسق دی د سنت مؤکده تارک د نبي عليه السلام د شفاعت څخه د محرومی. مستحق گرځي او حرام قطعي ته نږدې عمل دی.¹

حاصل دا چي اعراض د نبي کریم ﷺ د سنتو څخه سبب دگمراهی دی یا ډیره گمراهي يالږ، الله ﷻ دي ټولو مسلمانانو ته اتباع د سنت نصیب کړي. آمین.

حالات راوي حضرت انس ؓ :

انس يې نوم او ابو همزه يې کنيت دی، دپلار نوم يې ابوظلحه دی، لس کاله يې دنبي کریم ﷺ خدمت کړی دی تر لس کاله تر مخه پيدا سوی دی، نبي کریم ﷺ چي مدينې منورې ته تشریف راوړی دده عمر لس کاله وو ابوظلحه ؓ نبي کریم ﷺ ته د خدمت لپاره پيش کړي او نبي کریم ﷺ قبول کړی ، حضرت ابوبکر صديق ؓ دی د بحرین عامل مقرر کړی. ۱۲۸۶ احاديث دده مبارک څخه نقل سوي دي. نبي کریم ﷺ ده لره د ډير مال، ډير اولاد، او د ډير عمر د دعاء سره دمغفرت دعاء کړې ده ، د اولاد ډير والی يې دومره وو چي ۹۸ اولاده ده مبارک په خپل لاس دفن کړي دي او زراعت او مالداري يې

¹ حسامي ص ۵۹. حاشية الطحطاوي ص ۵۱.

په کال کي دوه فصله حاصلات کول او همدارنگه يې د اولاد کيفيت وو، عمر يې هم اوږد وو، ده مبارک به فرمايل چي د عمر څخه ستړی سوم اوس د مغفرت په اميد يم چي د نبي کریم ﷺ د دعاء اخري جز دی ، حضرت عمر ؓ دی مبارک بصرې ته د احاديثو او فقهي د معلم په صفت وليږي، په ۱۰۲ هجري کال کښي دی مبارک هلته وفات سو او همدی آخري صحابي وو.^۱

(۴) د بدعت څخه ځان ساتل :

﴿ قَالَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَنْ ۚ وَقَرَّ صَاحِبٌ بِدُعَاةٍ فَقَدْ ۚ

أَعَانَ عَلَى هَدْمِ الْإِسْلَامِ ﴾

ترجمه : کوم شخص چي د بدعتي تعظيم وکړی نو په تحقيق سره هغه داسلام په نړولو کي کومک وکړی .

لغات : وَقَرَّ: دباب تفعیل څخه تعظیم کول .

بِدُعَاةٍ : نوی شی، جمع بَدَعٌ ده باب فتح څخه معنی ایجادول بیله نمونې یو شی جوړول .

هَدَمَ : د باب (ض) څخه ماتول نړول .

تعریف بدعت : بدعت په اصطلاح شرح کي هغه کار ته وايي

چي په خیر قرون په زمانه کي نه وي او سلف (صحابه ،

تابعین تبع تابعین) د هغه و طرف ته د عمل کولو لپاره

محتاج وي هغو دغه کار نه وي کړي اوس یې یو شخص د

ثواب په نیت وکړي دغه عمل ته بدعت وايي لکه نقل

لمونځ په جماعت باندي صحابه کرامو نه دی کړی سره د

دې چي دوی و دې ته محتاج وه چي عبادت په ښه طریقه

باندي وسي چي ثواب یې ډیر سي ، یا نور نوي کارونه چي

دغه تعريف پر صادق وي نو دغه ته بدعت وايي^۱. په بدعت شرعي کي حسن نسته بلکه هر فرد يې قبيح دی هم دغه قول د حضرت امام رباني رح دی په دغه مذکوره تعريف سره دانوی طرز د سکونت اسباب لکه الماری، کوربچي، فرش وغيره داخو هم د نبي عليه السلام په زمانه کي نه وه اوس سته نو دې ته بدعت نه وايي ولي د ثواب نیت نسته، همدارنگه وسائل لکه لمانځه ته په موټر کي تلل وغيره، همدارنگه قيام مدارس، فنون صرف نحو وغيره ټوله د بدعت څخه وتلي دي دغه اعمالو ته بدعت نه ويل کيږي که څه هم د نبي عليه السلام په زمانه کي نه وه اوس سته او هم د ثواب په نیت دي مگر د بدعت تعريف نه پر صادق يږي په تعريف کي د بدعت د اقيد و چي د صحابه کرامو[ؓ] به و دغه عمل ته ضرورت وو، او دغه فنونو وغيره ته د دوی مبارکانو ضرورت نه وو ځکه دي ته بدعت نه وايي که څه هم د ثواب په نیت وي.

نو دهر عمل چي د بدعت تعريف صادق سي دغه عمل ته بدعت ويل کيږي او دغه سړی ته بدعتي ويل کيږي مثال لکه په بعضو ځايو کي تر اذان دمخه او وروسته په زوره اواز صلاتونه ويل، او همدارنگه په هر ملک کي مختلف بدعتونه

^۱ توضیحات شرح مشکوٰة ج ۱ ص ۳۶۰.

وي په شريعت مقدسه كي هيڅ اصل نلري ، حق تعالي ﷻ دى
 ټوله مسلمانان ددغه ضلالت او گمراهي څخه وساتي .

تشریح : د بدعت کونکي د تعظيم مختلف قسمونه دي مثلا
 چي دى راسي دده لپاره ولاړ سي يا په مجلس كي يو ښه
 ځاى ورکول يا خدمت يې کول وغيره .¹

هدم الاسلام : د بدعتي تعظيم د بدعت تعظيم دى او د بدعت
 په تعظيم کښي سنت تحقير دى او سنت تحقير داسلام
 و عمارت ته نقصان دى .²

خرابي بدعت : حضرت امام مالك رح فرمايې چي چا بدعت
 وکړى نو دى داسي پوهيدلى دى چي نبي کریم ﷺ په
 رسالت كي (نعوذبالله) غلطي کړې ده (دغه زما عمل ثواب
 لري ده مبارك نه دى کړى نه يې امر کړى دى) .

بله خرابي د بدعت داده چي بدعتي سړى ددغه عمل څخه
 توبه نه کارې ولي دى يې ثواب بولي هغه په شريعت كي
 هيڅ اصل نه لري ، په يوه روايت كي ذکر دي چي ابلس
 وويل چي زه خلگ په گناه هلاک کړم ، دوى زه په توبه

¹ توضيحات شرح مشکوة ج ۱ ص ۳۶۰ .

² مرقات شرح مشکوة ج ۱ ص ۳۹۴ .

هلاڪ ڪرم وروسته بيا ما په دغسي عمل اخته ڪره چي
توبه نه ڪاري.¹

بل دا چي : د بدعت په ذريعه سره سنت پاتيري ځکه چي
ته کوم کار کوي هم په دغه کار کښي سنت طريقه هم سته
هغه ستا څخه پاته سول . الله ﷻ دي مسلمانان د بدعاتو
څخه وساتي ، د هر نیک عمل په کولو کي به پوښتنه کوي
چي په شريعت کي اصل لري که يا ؟

(۵) توبه گناه محوه کوي

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلْتَّائِبُ

عَنِ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ¹

ترجمه د حضرت عبدالله ﷺ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ
و فرمایل: توبه کونکی د گناه څخه داسي دی لکه گناه چي یې نه
وي کړي.

لغات : أَلْتَّائِبُ : توبه کونکی، تاب دباب نصر څخه: متوجه
کیدل.

الذَّنْبُ: گناه، جمع د ذُنُوبٍ، جمع الجمع یې ذُنُوبَات.

تشریح : ملا علی قاري رح فرمایې چي بنده د توبه په ذریعه
باندي ذات الهي ﷻ ته رجوع کوي نو د دوو حالاتو څخه به
خالي نه وي اول دا چي گناه بالکل محوه کړي، دوهم دا چي
ثواب ورکول کيږي لیکن که گناه یې محوه نسي په دواړو
صورتو کي ثواب لري. مولانا محمد منظور نعماني رح
فرمایې د توبې په ذریعه بنده د الله ﷻ محبوب گرځي او د گناهو
داغ یې هم ليري کيږي لکه حدیث (كَيَوْمٍ وُلِدَتْهُ أُمُّهُ).

په حدیث شریف کي ذکر دی ټوله بني آدم خطاوي لري لیکن

بهترین خطا کونکی هغه دی چي توبه کونکی وي.¹

د توبي لپاره شرائط : علامه آلوسي په تفسير روح المعاني

کي او شيخ محي الدين ابو ذکريا نووي په شرح مسلم کي

د توبي ۳ شرائط ذکر کړي دي :

(۱) د گناه څخه پوره جلا سي .

(۲) پر گناه ندامت قلبي وي ، د زړه د اخلاصه پر دغه گناه

پنښمانه وي .

(۳) پوخ عزم يې وي چي بيا داسي گناه نه کوم .

حالات راوي حضرت عبدالله بن مسعود ؓ:

نوم يې عبدالله کنيت يې عبدالرحمان دی، مسعود يې د پلار نوم

وو، ام عبد يې د مور نوم وو . په اول کي يې چوپاني کول تر يو

واقعي وروسته مسلمان سو بيا يې ټوله زندگي د نبي کریم ﷺ په

خدمت کي وقف کړه ، يو ځل يې حبشې ته او بيا يې مدينې منورې

ته هجرت کړی دی . دی مبارک رئيس مفسرين دی د فقه حنفي دار

ومدار دده مبارک پر رواياتو دی . تعداد د حديثو يې ۸۴۸ دی .

عمر مبارک يې تر شپيتو کالو زيات دی په ۲۳هـ کال کي وفات سوی

دی، حضرت عثمان ؓ د جنازې لمونځ ورکړی، د حضرت عثمان بن

مظعون ؓ په بغل کي په جنت البقيع کي دفن سوی دی .

﴿٦﴾ د بدو څخه راگرځول :

﴿ مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ

فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ ﴾¹

ترجمه : کوم څوک چې ستاسو څخه یو بد کار وويني نو هغه دي په لاس سره دا بد کار منع کړي، که ده دومره طاقت نه درلودی نو بیا دي یې په ژبه سره منع کړي ، او که یې دومره طاقت هم نه درلودی نو بیا دي یې په زړه کي بد وبولي او دغه (آخري درجه) د ایمان هغه کمزورې درجه ده.

لغات : فليغيره : بدلول .

أضعف : ډیر کمزور، ضعفاً او ضعفاءً یې جمع ده.

منكر : شرعي بد . بيده : په لاس سره .

فبقلبه : په زړه سره .

فبلسانه : په ژبه سره .

تشریح : په دغه حدیث شریف کي د ایمان درې درجې ذکر

سوي دي :

اول : داچي غلط کار وويني نو په لاس دي منع کوي مگر

¹ عن ابي سعيد الخدري ؓ عن رسول الله ﷺ قال مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا الخ

مشکوٰة ج ٢ ص ٤٣٤ .

دا منع کول شرائط لري هغه دا چي دی به قدرت لري مثلاً
د کور مشر، استاذ، آمر وغيره وي .

دوهم : داچي يو غلط کار وويني په خوله به يې منع کوي
ليکن ددغه منع کولو لپاره ۵ شرطونه په فتاوی
عالمگیری کي راوړي دي.^۱

دريم : چي يو بد کار وويني خپله به مخ ځيني اړوي او په
زړه کي به بد ځيني وړي که يې په زړه کي هم بد نه ځيني
وړل نو دده په ايمان کي شک سته .

حکم دمنع : که حرام کار وو منع يې واجب ده که په شريعت
کي يوشی واجب وي امر يې هم واجب دی که سنت وي امر
يې هم سنت دی که فرض وي نو امر يې هم فرض دی، مگر
دا قانون هغه وخت دی چي دمخاطب څخه ستا دا يقين
وي چي دی خبره قبلوي که دا يقين نوو نو بيا يې ويل
واجب نه دی بل داچي دا منع هغه وخت واجب ده چي
دفتني او فساد بیره نه وي که دفتني او فساد احتمال وو
نو بيا به نه ورته وايي .

علامه قطب الدين په شرح دمشکوة کي وايي : چي امر په

^۱ فتاوی عالمگیری باب کراهية ص ۲۵۲ ج ۵ .

نيكو سره كول او د بدو څخه راگرځول يواځي د حاکم کار نه دی بلکه دهر نارينه، بنځينه، او غلام کار دی.¹

په سورة انفال ۲۵ آية کي هم وضاحت دی چي دهغه دفتني څخه ځان وساتئ چي ظالمانو لره خاص ده ، يعني که تاسو د بدو څخه منع ونه کړئ دغه فتنه او مصيبت پر تاسو هم واقع کيږي (که څه هم تاسي صلحاء او نيکان ياست).

حاصل داچي د بدو په منع کولو کښي به سستي نه کوي که نه دا نه منع کولو والا هم په عذاب مبتلا کيږي.²

په احاديثو مبارکوو کښي بله خرابي د نه منع کولو دا ذکر سوې ده چي کوم عذاب پر گنهکار راځي هغه عذاب پر نه منع کولو والا باندي هم راځي ، او بيا د دغه نه منع کولو والا دعاء د عذاب د دفع لپاره هم نه قبليري.³

اول به اصلاح د خپل کور څخه شروع کوي او خپل کور والا به د بدو څخه راگرځوي . الله ﷻ دي مسلمانانو ته د ځان، کور او ټولو اصلاح په ښه طريقه ورنصيب کړي .

¹ مظاهري ج ۱ ص ۶۴۷ .

² سورة الانفال آية ۲۵ .

³ مرقات ج ۹ ص ۳۳۰ .

﴿٧﴾ د الله ﷺ رضا مندي د مور وپلار په رضامندي كي ده :

﴿ رَضِيَ الرَّبُّ فِي رِضَى الْوَالِدِ وَ سَخَطُ الرَّبِّ فِي سَخَطِ

الْوَالِدِ ﴾¹

ترجمه : د الله ﷺ رضامندي د پلار په رضا مندي كښي ده

او د الله ﷺ ناراضي دپلار په ناراضي كي ده .

لغات : رَضِيَ : خوشحاله كيدل .

سَخَطُ : ناراضه كيدل .

سوال : په دغه حديث كښي دپلار ذكر سته دمور ذكر ولي

نسته ؟

جواب : په بعضو رواياتو كي ذكر دي چي دمور حق زيات

دي د ۳ وجوهاتو پر بناء، لهذا چي دپلار دومره حق وي نو

دمور په طريقه اولي پكښي دخل دي حكه چي هغه زياته

حقداره ده .

په فتاوى هنديه كښي راغلي دي چي په احترام او تعظيم

كښي پلار د مخه دي او په خدمت او نعمتو وركولو كي

مور د مخه ده .¹

¹ عن عبد الله بن عمر قال : قال رسول الله ﷺ رَضِيَ الرَّبُّ فِي رِضَى الْوَالِدِ ... الخ . مشكوة ج ۲ ص ۴۱۹ .

په يو حديث شريف كښې ذکر دي چي نبي كريم ﷺ فرمايې

: كه يو نيك اولاد مور وپلار ته يا يواځي يوه ته په نظر د

رحمت وگوري الله ﷻ ددغه كتلو په وجه د حج مقبول ثواب

ورکوي ، صحابه کرامو وفرمايل چي که يو شخص د

ورځي سل واري ورته وگوري نو هم دسلو حجو ثواب

ورکوي؟ نبي كريم ﷺ وفرمايل : هو ، الله اکبر واطيب .²

په يوه حديث شريف كښې د يو صحابي پر سوال باندي

نبي كريم ﷺ وفرمايل چي : هو پس له مرگه هم ستا پر ذمه

باندي د مور پلار حق سته :

(۱) د دوي لپاره دعاء او مغفرت غوښتل .

(۲) دوي چي دچا سره وعده کړې وي يا يې جائز وصيت

کړې وي هغه پوره کول .

(۳) هغه دوستان چي د مور وپلار په واسطه يې قرابت وي

د هغو سره صله رحمي کول او د دوي د شناختو سره د

شريعت په حدودو کي احترام او عزت ورکول .³

1 فتاوی عالمگیری ج ۵ ص ۳۶۵ .

2 مرقات ج ۹ ص ۱۵۹ .

3 مرقات ج ۹ ص ۱۵۱ .

(۴) نبي کریم ﷺ فرمایي که چا دمور وپلار يا دوارو زیارت د جمعی په ورځ کاوه دغه شخص ته به بڅښنه وسي او دالله ﷻ په نزد به په نیکانو کښي حساب سي . حق تعالی ﷻ دي ټولو مسلمانانو ته دمور اوپلار خدمت او احترام ور نصیب کړي . آمین یارب العلمین

د حضرت ابن عمر ؓ مختصر حالات :

نوم یې عبدالله کنیت یې ابو محمد دی ، د حضرت عمر ؓ مبارک زوی دی تر حضرت عمر ؓ د مخه یې ایمان راوړی دی همیشه به د نبي کریم ﷺ په خدمت کي وو ، دامام احمد ؒ د مذهب د احکامو بناء دده مبارک پر اقوالو ده .

په ۶۵ هجري کال کي په تسطاط نامي ځای کي وفات سوی دی ، د جنگ په وجه خلگ دباندي نسوای راوتلای څکه یې دی مبارک په کور کي دفن کړی .

۷۰ احادیث دده مبارک څخه را نقل سوي دي .

(۸) د اولاد حق پر مور او پلار باندي :

﴿ مُرُوا ۱ اَوْلَادَكُمْ بِالصَّلٰوةِ وَهُمْ اَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِيْنَ وَاضْرِبُوْهُمْ

عَلَيْهَا وَهُمْ اَبْنَاءُ عَشْرِ سِنِيْنَ وَ فَرَّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ. 1

ترجمه : تاسي خپل اولادو ته دلمانځه حکم کوي کله چي

دوي د اوو کالو وي، او دوي دلمانځه دنه کولو په سبب

وهي کله چي دوي د لسو کالو وي ، او په دغه وخت کي د

دوي د پروتي بستري سره ورجلا کړي .

لغات : اَبْنَاءُ: جمع د اَبْنٍ په معنی د زوی .

الْمَضَاجِعُ: جمع مَضْجَعُ دخوب ځای . ضجع د فتح څخه پر

بغل پريوتل .

تشریح : په شريعت مقدسه کي د اولاد ډير حقوق پر پلار

سته د پيدائش څخه تر بلوغ پوري اولاد مختلف حقوق

لري البته دوه حقوق يې ډير مهم دي اول : د عقيدې

جوړول، دوهم : د عبادات ورزده کول. په خاصه توگه دلته

په حديث شريف کي دلمانځه متعلق بيان دی چي کوچنی

کله د اوو کالو سي دلمانځه حکم ورته کوي يعني اول به

1 عن عمرو بن شعيب عن ابيه عن جده قال : قال رسول الله ﷺ مُرُوا اَوْلَادَكُمْ

یې ورزده کوی بیا به یې جماعت ته بیایاست په هغه صورت کي چي دمسجد ادا ب یې زده وي . او که یې عمر لسو کالو ته ورسیدی بیا یې هم دلمانځه پابندي نه کول نو وهل (دشریعت په حدودو کي) به ورکوي چي تر بلوغ تر مخه دلمانځه عادتي وگرځي، او دغه عادت دجماعت دلمانځه مفسرین فرمایې چي په قبر او حشر کښې د الله ﷻ د عذاب څخه سبب د لوړ خلاصون گرځي ، او که چيري خدای مه کړه یو پلار د اولاد اوماتحت کوم څوک چي وي دلمانځه او عقیدې او نورو دیني امورو متعلق پلټنه نه کوي د آخرت په ورځ دده څخه سوال کيږي .

په حدیث شریف کي راغلي دي چي (الاکلکم راع الخ) د هر سړي څخه د هغه چاپوښتنه کيږي چي دده تر سرپرستی لاندې وي او ددغه کوچني که عقیده خرابه سول یا یې ترک دعباداتو کاوه سبب دخرابی یې پلار کيږي ځکه چي ده کوښښ نه دی کړی او که یې کوښښ وکړی لیکن دکوښښ سره اولاد خراب سو بیا پر پلار باندي گناه او عذاب نسته ، او دا اولاد د کوچنی والي حقوق زموږ په رساله (تحسین النکاح) کي باید وکتل سي .

﴿ ۹ ﴾ د بنو خلگو ناسته :

﴿ وَالتَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ نِصْفُ الْعَقْلِ ﴾¹

ترجمه : د بنو خلگو سره شناخت کول نیم عقل دی .

لغات : التَّوَدُّدُ: محبت کول، شناخت کول .

النَّاسُ: خلگ .

الْعَقْلُ : هغه نور چي غير حسي شي په محسوس سي،
عُقُولُ يې جمع ده د ضرب د باب څخه ده معنی عقلمند
کیدل .

تشریح : د بنو خلگو سره شناخت نیم عقل دی په دې خاطر
چي یو ښه مشوره درکوي د دین یا دنیا متعلق او پوره
هونښیاري په دنیا کي داده چي سړی د حلال کسب کوښښ
کوي چي حلال رزق پیدا کړي دا پوره عقل مندي ده او د
آخرت لپاره په عبادتو کي د اخلاص کوښښ کوي د
اخلاص دوه رکعته عبادت تر زور رکعاتو بې اخلاصه
افضل دی .

او همدارنگه په حدیث شریف کښې راغلي دي چي که

¹ عن ابن عمر رضي الله عنهما قال: قال رسول الله ﷺ الاقتصاد في النفقة نصف المعيشة
والتودد الى الناس نصف العقل وحسن السؤال نصف العلم . مشكوة ج ۲ ص ۴۲۰ .

چيري سم صالح همنشينه نوو نو يوازي به ژوند کوي.¹
ځکه چي بد همنشينه په عرف، عادت او شريعت کي لوی
دتباهی سبب دی .

امام غزالي رح فرمايې چي : سپړی شناخت د يو چا سره
کوي نو دپنځو خبرو مراعت به کوي :

(۱) عقلمند به وي ځکه د بې عقلی اثر يې پر ملگري لويږي .

(۲) د بنو اخلاقو خاوند به وي .

(۳) فاسق به نه وي .

(۴) بدعتي به نه وي (چي په دين کي نوي خبري پيدا کوي)

(۵) محب د دنيا به نه وي.²

حضرت امام فخر الدين رازي رح فرمايې چي هر مجلس
تاثير لري د ۸ قسمه خلگو ناسته ۸ قسمه شيان پيدا کوي:

1. د اغنياؤو سره ناسته حب د دنيا پيدا کوي ، هغه

اغنياء چي حب د دنيا لري ځکه حب د دنيا د هري خطا

سردی او په انسان کي ناشکري پيدا کوي .

2. د فقراؤو سره ناسته شکر په انسان کي پيدا کوي .

¹ مشکوة ج ۴ ص ۴۱۴

² احیاء العلوم ج ۲ ص ۲۴۶ .

3. د سلطان سره ناسته سختي د زړه، تکبر او محبت د منصب پيدا کوي .

4. د بنځو سره بې اندازې ناسته جهل او شهوت پرستي پيدا کوي .

5. د کوچنيانو سره ناسته په انسان کي بازي او مخسري پيدا کوي .

6. د فاسقينو سره ناسته په انسان کي د لاوري پر گناهو پيدا کوي .

7. د علماؤو سره ناسته شوق پر طاعت باندي پيدا کوي

8. پر علم باندي د عمل کونکو علماؤو سره ناسته د علم زياتوالي پيدا کوي.¹

امام رباني رحمه الله فرمايي چي د اولياؤو سره ناسته کبريت احمر دی ، د آخرت ياد او د الله ﷻ سره محبت پيدا کوي. حضرت مولانا رومي رح فرمايي:²

هم عطا يابي وهم باشي فـتا	همنشين الفل معنسى باش تا
چون بصا عبدل رسي گولهر شوي	گر تو سنگ صغره مر مر شوي

¹ تفسير کبير ج ۱ ص ۲۰۱ .

² مثنوي ج ۱ ص ۲۶، ۲۱ .

(۱۰) د یوه مؤمن پر بل مؤمن حقوق :

﴿ لِلْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ سِتٌّ خِصَالٍ يَعُودُهُ إِذَا مَرِضَ وَيَشْهَدُ إِذَا مَاتَ وَ يُجِيبُهُ إِذَا دَعَاهُ وَيُسَلِّمُ عَلَيْهِ إِذَا لَقِيَهُ وَيُسَمِّتُهُ إِذَا عَطَسَ وَيَنْصَحُ لَهُ إِذَا غَابَ أَوْ شَهِدَ. ¹﴾

ترجمه : د یو مؤمن پر بل مؤمن باندي شپږ حقه دي :

(۱) کله چي یو مسلمان ناروغ سي بل به یې پوښتنه کوي .

(۲) کله چي مسلمان مړ سي په جنازه کي به یې گډون کوي

(۳) کله چي ده ته دمیلستیا بلنه وسي میلستیا به قبلوي

(۴) کله چي یو دبل سره یوځای سي نو سلام به ور اچوي .

(۵) کله چي یو مسلمان و ترچي (او الحمد لله ووايي) دهغه

جواب به ورکوي (په یرحمک الله سره) . (۶) یو مؤمن به دبل

مؤمن خیر خواه وي که دا بل مؤمن حاضر وي که غائب .

لغات : خِصَال : جمع د خِصَلَة ده .

يَعُودُهُ : دَنْصَرَ دباب څخه معنی پوښتنه دمريض کول .

يَشْهَدُ : دَسَمِعَ دباب څخه معنی حاضریدل ، شاهدي

ورکول . دباب مفاعله څخه : لیدل .

¹ عن ابي هريرة ؓ قال : قال رسول الله ﷺ للمؤمن الخ . مشكوة ج ۲ ص ۳۹۷ .

يُجِيبُهُ : د باب افعال څخه معنی قبول ، جواب ورکول .
دَعَاهُ : د نصر دباب څخه معنی بلنه .

لَقِيَهِ : د سمع دباب څخه معنی یو ځای کیدل .

يُسَمِّتُهُ : د تفعیل دباب څخه معنی د ترچي والا جواب ورکول .

يَنْصَحُ : د فتح دباب څخه معنی یې خیر خواهي ده .

تشریح : یو مؤمن پر بل مؤمن باندي ۶ شرعي حقوق لري :

1. د قریبانو ، دوستانو او همسایگانو د مریض پوښتنه

به کوي . په حدیث شریف کي ذکر دي چا چي د مریض

پوښتنه وکړه سهار یا ماښام او یا زره ملائکي دده

دمغفرت دعاء کوي ، که سهار پوښتنه وکړي تر

ماښامه دعاء ورته کوي او که ماښام پوښتنه وکړي نو

تر سهاره پوري دعاء ورته کوي .

2. د یو مؤمن میلستیا به قبلوي ، میلستیا که دواده

وي که د بل شي چي انسان ته عذر نه وي دا مسنون

طریقه ده چي قبلوي به یې او بيله عذر نه قبلول په

حدیث شریف کي سخت منع راغلي ده ، البته که ده

لره عذر وو نو بیا معاف دی .

که چيري د واده یا میلستیا په ځای کي غیر شرعي

کارونه وه لکه ساز، عکسونه، فلمونه وغیره او دی خبر
وي نو بیا به هغه خای ته نه ورخي او که چیري دی ناخبره
ورغلی وروسته معلومه سول چي دلته نارواوي دي نو
دغه ورتلونکی که عام سړی وي نو حکم دادی که یې دمنع
طاقت پر شرعي طریقہ درلودی منع به یې کوي که یې
طاقت نوو نو د ډوډی تر وخته به کښېني او که په ډوډی
کي هم دغه نارواه عمل وي نو بیا به ډوډی هم نه خوري .

او که چیري دغه ورتلونکی عالم وي نو دغه عالم لره د
ډوډی تر وخته ناسته هم نه ده رواه یا به یې منع کوي او
که یې نسو منع کولای نو بیا به ځي ، نن سبا اکثره ودونه
پر دغه طریقہ دي ډیر احتیاط پکار دی .¹

3. سلام به وراچوي ، ددې هم تفصل تیر سوی دی .

4. که یو مؤمن وترچي او الحمدلله ووايې نو پر
اوریدونکي باندي واجب کفایي دي چي جواب به په
يَرْحَمُكَ اللَّهُ ورکوي تر درو ځلو پوري .

5. که چیري یو مؤمن مړ سي جنازې ته به ورخي داهم
واجب کفایي دی .

¹ الفتاوی الهنديّة ج ۵ ص ۲۴۳ . هداية ج ۴ ص ۴۵۳ .

6. یو مؤمن به دبل مؤمن خیر غوښتونکی وي که هغه حاضر وي که غیر حاضر ، کوم شی چي دځان لپاره خوښوي هغه به د بل مؤمن لپاره هم خوښوي، او کوم شی چي د ځان لپاره بد گڼي هغه به دبل مؤمن لپاره هم بد گڼي.¹

د حضرت ابوهريرة ؓ مختصر حالات :

نوم يې عمر، ابوهريرة يې کنيت دی . خانداني نوم يې عبدالشمس وو نبي کریم ﷺ يې نوم په عمر ور بدل کړ. د خيبر په کال مسلمان سو، د نبي کریم ﷺ سره به هميشه ملگری وو، وخت دملاقات يې کم مگر شوق د احاديثو يې ډير زيات وو. (۵۳۷۴) احاديث دده مبارك څخه نقل سوي دي
په سنه ۵۱ هـ کي د ۷۸ کالو په عمر يې وفات کړی دی، وليد د جنازې لمونځ ورکړی دی.

رضي الله عنهم اجمعين .

(۱۱) د یو مسلمان د بل مسلمان څخه تر درو ورځو زیات اړیکي

شکول جواز نه لري :

﴿ لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَنْ هَجَرَ فَوْقَ

ثَلَاثٍ فَمَاتَ دَخَلَ النَّارَ ﴾¹

ترجمه : هيڅ مسلمان لره دا جائز نه ده چي هغه د خپل مسلمان ورور سره تر درو ورځو زیات قطع تعلق وکړي که چا دغسي وکړه او پر همدغه خوابدتيا مړ سو نو هغه به جهنم ته داخل سي .

لغات : يَهْجُرُ: پريښودل، قطع تعلق.

أَخ: ورور.

النَّارُ: اور.

تشریح : شريعت مقدسه د انسان د طبيعت مراعت کړې دی چي په درې ورځي کي دانسان درد خلاصیږي او يا کميږي . البته د يو ديني غرض په خاطر تر درو ورځو زیات خوابديدل هم جواز لري مثلا يو سړی بې عقيدې وي يا بې دينه وي ليکن ددغه خوابدی په وخت کي به کناره کشي هم پر سمه طريقه وي يعني غيبت يا عيب جويې به يې نه

¹ عن ابی هريرة ؓ ان رسول الله ﷺ قال: لا يحل..... الخ. مشکوة ج ۲ ص ۴۲۸.

کوي ، او دغه خوابدتيا به د نفس په خواهش نه وي .

خرابي د قطع تعلق : يوه سزا خو په دغه حديث کي ذکر ده چي امام

توربشتي رح فرمايې چي دخول د اوريې پر ځان واجب کړی .¹

په يو بل حديث شريف کي راغلي دي : چي د دوشنبې او

جمعي په ورځ د جنت دروازي خلاصي وي او په بل روايت

کي راغلي دي چي په دغه ورځو کي پر ذات الهي ﷻ

باندي اعمال پيشيري نو ذات الهي ﷻ د هر مؤمن مغفرت

کوي مگر دغسي دوه مؤمنان چي عداوت سره لري

مغفرت يې نه کيږي .²

او په يو بل روايت کي ذکر دي چي د روژې اعمال يې هم

معلقه پاته وي ترڅو چي خوابدتيا د منيځه ولاړه نسي .

په يو حديث شريف کي ذکر دي چي د دوو خوابدو په مينځ

کي چي هر يوه اول سلام واچوی هغه شخص بهتره دی او

که يوه درې ځله سلام واچوی مگر بل جواب ورنه کړی نو

د خوابدتيا ټوله گناه پر جواب نه ورکونکی ده .³

¹ مرقات ج ۹ ص ۲۳۸ .

² مرقات ج ۹ ص ۲۳۴ .

³ مرقات ج ۱ ص ۲۳۸ .

تنبیه : که چیری یو شخص سره دطبعیت موافقت نلری
نو تعلق دی ورسره کم کړی، داسی نه چي سلام ورسره بند
کړی دا سخته گناه ده او همدا عمل زموږ په خلگو کي ډیر
زیات سته . الله ﷻ دی ټولو مسلمانانو ته ددغه گناه څخه
نجات ورپه برخه کړی . آمین .

﴿ ۱۲ ﴾ رحم پر مؤمنانو باندی :

﴿ لَا يَرْحَمُ اللَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسُ ¹ ﴾

ترجمہ : اللہ ﷻ رحم نہ کوي (کامل رحم) پر هغه چا باندی چي هغه پر خلگو باندی رحم نہ کوي .

لغات : رَحِمَ : مهربانی کول، دباب سمع خخه دی .

تشریح : پر عامو مؤمنانو باندی به بل مؤمن شفقت، رحم

او حسن ظن لري ، که چيري یو مؤمن په نارواه یا گناه

اخته وي د اصلاح فکر به یې کوي په ښه اخلاقو سره

به دغه گنهکار شخص د بدو خخه منع کوي لکه چي

مخکي په حدیث نمبر ۶ کي ذکر سول، او همدارنگه

به په پته الله ﷻ ته دعاء کوي چي یا الهي ته هدایت

ورنصیب کړه ، مقصد دا چي هیخ یو مؤمن ته به په

حقارت او سپک نظر نه گوري .

په یو بل حدیث مبارک کي ذکر دي : چي نبی کریم ﷺ

فرمایې : یو مؤمن به پر بل مؤمن ظلم نه کوي او نه به یې

ذلیله کوي او نه به یې سپکوالی کوي خکه چي تقوا دلته

¹ عن جریر بن عبد الله قال : قال رسول الله ﷺ لا یرحم الخ . مرقات ج ۹ ص ۱۶۱ .

ده ، نبي کریم ﷺ زره ته اشاره و کره او دا اشاره يې درې ځله
و کره^۱.

لهذا لازمه ده چي څوک پر هر مؤمن شفقت ولري او دهر
مؤمن عزت، قدر او احترام ولري د ايماندارۍ په خاطر .

زموږ ځيني خلگ د ځينو خلگو څخه د گناه په خاطر د هغه

سپک والی کوي دا بڼه کار نه دی بلکه د هغه د اصلاح

کوښښ به کوي ، په سپک والی او بد وړلو سره نور هم دغه

سړی د دين څخه متنفر کيږي .

﴿ ۱۳ ﴾ پر بنحو باندي ترجمه كول :

﴿ قَالَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَا يَفْرَكُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا

خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ ﴾¹

ترجمه : نبي كريم ﷺ فرمايې : چي يو مؤمن نارينه دي د مؤمني بنحوي سره بغض نه کوي که چيري دده په نظر ددغه بنحوي يو عادت يا خصلت بد اوناخوبنه وي نو يو بل خصلت به يې بيا بنه اوخوبن وي .

لغات : يَفْرَكُ : دباب سمع څخه معنی يې بغض ده .

كِرِهَ : دسمع دباب څخه ناخوبنه .

تشریح : يعني خاوند لره مناسبه نه ده چي د خپل کور والا څخه نفرت وکړي ځکه چي دانسان ټول عادات نسي سميدلای که يې اخلاق بد وي خو بنه اخلاق هم لري .

د فرك لفظ د ميره او بنحوي تر مينځ نفرت ته ويل کيږي .

خلاصه دا چي پر بنو اخلاقو به دي نظر وي او پر بدو اخلاقو به صبر او تحمل کوي .

په يو بل حديث مبارك کي ذکر دي چي نبي كريم ﷺ فرمايې

چي بنځه د پوښتۍ د کاره هډوکي څخه پيدا ده سيده کيږي نه ، که يې ته سيده کوي نو ماتيري او ماتېدل د بنځي طلاق دی .

نبي کریم ﷺ فرمايې : استوصوا بالنساء خيرا ، د بنځو متعلق چي ما کوم دخير وصيت کړی دی (چي د دوی سره ښه کوي) هغه وصيت قبول کړئ ، يعني ظلم ، بې ځايه وهل بدسلو کي وغيره مه ورسره کوي.¹

په يو بل حديث شريف کي ذکر دی چي په تاسو کي بهترين شخص هغه دی چي د خپل اهل (کوروالا، کوچنيانو، دوستانو، خدمتگارانو) په حق کي بهترين وي.²

مگر زموږ پښتانه د الله ﷻ پر دغه کمزور مخلوق (بنځه) باندي څومره ډول ډول زيادتي او خيانتونه کوي يا په جوړه کي بنځي ورکوي يا يې خرڅوي وغيره .. دا ټوله اعمال د شريعت مقدسه او د نبي کریم ﷺ د طريقې څخه خلاف اعمال دی ، ددې نتيجه به په قبر او حشر کي

¹ مشکوة ج ۲ ص ۲۸۰ .

² مشکوة ج ۲ ص ۲۸۱ .

معلوم ٻڌي . نور د ٻڻڻي او ميرپه تر مينځ حقوق زموږ په رساله (تحسين النكاح) كې ملاحظه كولاى سئ .

البته چي د ٻڻڻي سره به صبر او تحمل كوي دا يوازي په كورني ژوند كښي دي كه چيري ٻڻڻي د شريعت څخه خلاف ورزي كول مثلا بې ستري وغيره نو بيا به يې نه پريريدي بلكه پابندي به پر لگوي .

الله ﷻ دي ټول مسلمانان د دغه مظلوم قوم د حق تلفۍ څخه وساتي . آمين .

﴿ ۱۴ ﴾ د نکاح فضیلت :

﴿ إِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ نِصْفَ الدِّينِ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ

فِي نِصْفِ الْبَاقِي ﴾¹

ترجمه : کوم بنده چي نکاح وکړي نو هغه نيم دين پوره کړي ، ده لره پکار ده چي دپاته نيم دين په باره کي دحق تعالیٰ ﷻ څخه وبيریږي .

لغات : تَزَوَّجَ : دباب تَفَعَّلَ څخه ، معنی یو ځای کیدل مگر دلته دنکاح په معنی دی . اسْتَكْمَلَ : باب استفعال پوره کیدل .

نِصْفَ : نيم . الدِّينَ : په لغت کي لار او روش ته وايي ، او په اصطلاح کي اصولي احکامو ته وايي چي جزئیاتي پر بناء وي او هم دغه ته ملت وايي د کلیاتو ، جزیاتو یا اصولو فروع مجموعي ته شریعت وايي .

تشریح : په انسان کي دوه داسي خواهشات سته چي دا احتمال سته چي په ټوله دين کي دفساد سبب وگرځي :
(۱) دنس خواهشات چي هميشه د بنه خوړو فکر کوي .

(۲) شهواني خواهشات چي هميشه په دې فکر کي وي چي هر ځای یو بنائسته بنځه وي بايد دده په نکاح کي وي ، د نکاح

¹ عن انس قال قال رسول الله ﷺ إذا تزوج... الخ . مشکوٰة ج ۲ ص

په ذريعه سره يې شهواني شوق پوره کيږي، لهذا د نصف دين حفاظت خو وسو او د باقي نيمايي دين تکمله به په عباداتو، بڼه افعالو او بڼه اعمالو سره پوره کيږي.

(۲) د حلال رزق طلب به کوي چي دا بنسټ د عباداتو دی. نکاح په شريعت مقدسه کي يو لوړ سنت عمل دی، کله نکاح فرض وي، کله واجب وي، کله سنت وي، کله مکروه وي او کله حرام گرځي، تفصيل يې زموږ په رساله (تحسين النکاح) کي ملاحظه کړئ.

البته نکاح د نصف ايمان يا نصف دين مرتبه لري انسان پاکدامنه کوي، په احاديثو مقدسو کي ډير فضائل ذکر دي او دا طريقه مسنونه د انبياء کرامو عليهم السلام ده، او همدارنگه يو لوی انعام دی ډيري فائدي پکښې دي، مگر ځيني خلگ لوی خيانت کوي بڼخي يې کښپنولي وي په نکاح يې نه ورکوي او سپين سري سي، د يو غلط غرض په خاطر چي يا ميراث راڅخه يونسي يا يې غټ ولور مقصد وي يا وايې چي زما سيال نه راپيدا کيږي نو دی به د آخرت په ورځ د الله ﷻ په حضور کي د دغه خيانت جواب ورکوي او دا ديو انسان سره لوی خيانت دی.

(۱۵) **بیره پرېښودل :**

﴿ خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ أَوْفِرُوا اللَّحَى وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ ¹ ﴾

ترجمه : د مشرکینو څخه مخالفت وکړی: بیره اوږدوی او بریتونه پرې کوی .

لغات : أَوْفِرُ: د باب ضرب څخه معنی زیاتول .

اللَّحَى: جمع د اللَّحِيَّةِ په معنی د بیره .

أَحْفُوا: د بریتو په پرې کولو کې مبالغه کول .

تشریح : د مشرکینو دا عادت وو چې بیره یې خریله او دمجوسیانو دا عادت وو چې بیره یې تر موت کوچنی کوله، او بریتونه یې اوږدول ، شریعت مقدسه د هغه برخه خلاف حکم کړی دی چې بیره اوږدوی او بریتونه کوچنی کوی.

علماء کرام فرمایي: چې په دغه حدیث سره ثابتہ سول چې د کفارو د خصوصي عاداتو څخه به مخالفت کوی مشابہت به په عاداتو کې نه ورسره کوی ، اوبل دا چې بیره واجب ده او د واجب پرېښودل گناه کبیره ده ، لهذا بیره خړول یا ترمت کمول حرام کار دی .

¹ عن ابن عمر ؓ قال قال رسول الله ﷺ خالفوا الخ مشکوة ج ۲ ص ۳۸۰ .

د حضرت عبداللہ بن عمر ؓ دا عادت وو چي ترمت زیاته
 بزیره یې پرې کول ، اوپه ترمذي شریف کي ذکر دي چي
 نبي کریم ﷺ هم ترمت زیاته بزیره دشاوخوا د اطرافو څخه
 پرې کول .

بزیره پرېښودل د یو لک څلرویشتم زره انبیاء کرام علیهم
 السلام عادت اوسنت دی ټوله صحابه کرامو رضوان الله
 تعالیٰ علیهم اجمعین بزیري درلودې ، او دڅلورو امامانو
 (امام اعظم، امام شافعي، امام مالک، امام احمد بن محمد
 بن حنبل رحمة الله علیهم اجمعین) په نزد یو موت بزیره
 پرېښودل واجب ده .¹

نو د داسي یو ټینگ سنت څخه مخالفت کول لویه بد
 بختي ده ، زموږ په هیواد کي اوس دا مصیبت ډیر عام
 سوی دی د ځوانانو څخه علاوه سپین بزیري هم په دغه
 مصیبت اخته دی ، الله ﷻ دي ټول مسلمانان ددغه
 مصیبت څخه خلاص کړي . آمین .

¹ د احنافو کتابونه : فیض الباري ج ۴ ص ۳۸۰ ، بذل المجهود ج ۱ ص ۲۳ ، اشعة
 المعات ج ۱ ص ۱۳۰ ، او داسي نور . د امام مالک کتاب الابداع في منار الابتداء ،
 دامام شافعي کتاب : کتاب الام . دامام احمد بن محمد بن حنبل کتاب شرح
 المنتهي . جواهر الفقه ج ۲ ص ۴۲۴ .

﴿١٤﴾ د حلال رزق کوبښن کول :

﴿ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ جَسَدٌ غُذِيَ بِالْحَرَامِ ^١ ﴾

ترجمه : هغه بدن به و جنت ته داخل نسي چي دهغه پرورش په حرام (مال) سره سوی وي .

لغات : غُذِيَ : د نصر دباب څخه ، په معنی د خوراک ورکول . جَسَدٌ : بدن انساني او جمع يې اَجْسَادُ دی .

تشریح : د حدیث شریف مطلب دادی چي که یو شخص حرام مال و خوري او هغه مؤمن وي د جنت و هغه لوړ مقاماتو ته نسي داخلیدلای ، او که حرام مال حلال وبولي نو بالکل جنت ته نسي تللای ، یا دا چي حرام خوره مؤمن جنت ته نسي داخلیدلای ترڅو چي د حرام مال د خوړلو سزا ونه څکي . فقهاء کرام فرمایي : که چاته دا معلومه سي چي ددغه شخص مال اکثره حرام دی نو ددغه شخص میلمستیادي نه قبلوي ، کله بیا داسي وي چي مال خو نه دی حرام لیکن میلمستیيا یا واده داسي وي چي د ډوډی پر وخت عکاسي کوي یا سرود وي نو دغه ډول ډوډی به هم نه خوري او دغسي واده یا میلمستیيا ته به بالکل څوک نه ځي . پوره تفصیل په هدایة جلد ٤ کي موجود

^١ عن ابي بکر ؓ ان رسول الله ﷺ قال : لا يدخل الخ . مشكوة ج ١ ص ٢٤٣ .

دی . اوپه حدیث نمبر ۱۰ کی تیر سو .

مسئله : که چیری حرام شی و خوری بیا وروسته خبر سی نوقی

کوی به یی ، حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه یو خل دغسی قی

وواهه چي ده مبارک ته معلومه سول چي دا مال حرام دی .^۱

مسئله : که چا حرام مال خوړلی وي نو ددې کفاره څه ده ؟

د زړه په اخلاص سره به توبه او استغفار کوي او الله پاک

ﷻ ته به زاري او دعاء کوي چي معاف کړل سي .

مسئله : که دیو چا سره حرام مال وو دغه حرام مال به بیله

د ثواب دنیته پر مسکینانو باندي خیراتوي .

مسئله : کوم سړی چي کاروبار کوي د خپل کاروبار

معلومات به کوي چي په شریعت مقدسه کښې دا زما

کاروبار جواز لري کنه ، دامعلومات پر ده باندي فرض دی .

د عباداتو د قبلیدو بنیاد پر حلال رزق باندي دی ، په یوه

روایت کی حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه نقل کوي چي

دهغه چا لمونځ نه قبلیري چي دده نس په حرامو سره ډک

وي ، همدارنگه دعاء یې هم نه قبلیري .^۲

^۱ احیاء العلوم ج ۲ ص ۱۲۸ .

^۲ احیاء العلوم ج ۲ ص ۱۲۸ .

(۱۷) سلام اچول :

﴿الْبَادِيُّ بِالسَّلَامِ بَرِيٌّ مِّنَ الْكَبِيرِ﴾¹

ترجمه : اول سلام اچونکی د تکبر خخه خلاص دی .

لغات : الْبَادِي : اول کونکی ،

بَدَأ د فتح د باب خخه دی معنی یې شروع کول دي .

بَرِيٌّ : د فتح ، سمع او کرم دباب خخه معنی یې نجات حاصلول .

الْكَبِيرُ : غرور ، د کرم دباب خخه په مرتبه کي لوړوالی ، دنصر

او سمع دباب خخه : په عمر کښې لوړوالی .

تشریح : کله چي دوه مسلمانان په یوه حالت یا دواړه سواره وي

یا دواړه پر پښو وي چي سره مخامخ سي هر یوه چي اول سلام

اداء کړی نو هغه د تکبر خخه ليري دی ، یا الله ﷻ دده د زړه

خخه تکبر باسي ددغه عمل په وجه .

د تکبر تعریف : تکبر دې ته وايي : چي مقابل خلگ سپک و بولي

او ځان دکمالاتو خاوند وبولي او نور دکمالاتو خاوند ونه

بولي ، او نورو ته سلام ادا کول د ځان توهين بولي . تکبر ډیره

سخته گناه ده په قرآن کریم او احاديثو

مقدسو کي یې ډیر بدوالی راغلی دی .

¹ عن عبد الله ان النبي ﷺ قال : البادي الخ . مشكوة ج ۲ ص ۴۰۰ .

د سلام احکام: سلام اداء کول سنت کفایي دي او جواب يې واجب کفایي دي.¹ يعني په يوه ټولۍ کې که يو نفر سلام اداء کړي نو سنت اداء سول او که چيري يو سړی يوې ټولۍ ته د مسلمانانو سلام ادا کړي او په هغو کې هم يو سړی جواب ورکړي نو د ټولي ټولۍ غاړي د واجب څخه خلاصي سوي.

نبي کریم ﷺ ډير تاکید کړی دی چې سلام عام کړئ ځکه دا د مسلمانانو په مينځ کې د الفت او محبت سبب گرځي.

که دوه نفره سره يو ځای سول نو اول به څوک سلام ادا کوي؟ لور سړی به وکښته ته سلام اداء کوي مثلاً تيريدونکي سړی و ولاړ يا ناست سړي ته، کشر و مشرته، او که مشريې کشر ته اداء کړي هم صحيح ده د نبي کریم ﷺ څخه دا عمل ثابت دی، يو سړی چې پر دابه (سواري) سپور وي هغه به و پياده ته سلام اداء کوي او که دواړه پياده وه نو حکم يې پورته ذکر سو.

سلام چونکه يو دعاء ده نو ځکه کافر ته به سلام نه اداء کوي ځکه چې کافر لره دعاء نسته بلکه د ضرورت په وخت کې به نور الفاظ استعمالوي.

او همدارنگه سلام او جواب دواړه به په خوله اداء کوي نه په لاس يا په گوتو باندي، ځکه دا د يهودو او نصاراوو عادت و

و. البتہ کہ یو څوڪ ليري وي نو سلام خو به په خوله اداء کوي او په لاس که اشاره وکړي چي ما سلام اداء کړي نو بيا پرواه نلري ، او همدارنگه جواب د سلام هم په خوله واجب دی په لاس کفایت نه کوي .

سلام اچول په شروع دمجلس او په آخر دمجلس کي اچول پکار دي .¹ السلام عليكم ورحمة الله ويل افضله دي ، سلام عليكم هم صحيح دی مگر افضله هغه لور دی .

په بعضو ځايو کي به سلام نه اچوي :

۱: په مسجد کي به سلام نه اچوي ځکه چي خلگ په عبادت مشغول وي .

۲: په مجلس کي دتدريس به سلام نه اچوي .

۳: په مجلس کي دذکر به سلام نه اچوي .

۴: په غسل خانه او اوداسه په ځای کي او داسي نور دغسي نامناسبه ځايو کي به سلام نه اچوي . په دغه مذکوره صورتو کي که چا سلام و اچاوه جواب يې نه دی لازم .

مسئله : که نامحرمي بنځي سلام و اچاوه که ځوانه بنځه وه جواب به نه ورکوي که سپين سري وه بيا به په زوره جواب ورکوي .^(۱)

(۱۸) غیبت سخته گناه ده :

﴿ اَلْغَيْبَةُ اَشَدُّ مِنْ الزَّوْنِ ۲ ﴾

ترجمه : غیبت کول تر زنا ډیر سخت دی .

لغات : اشد : د ضرب دباب څخه معنی یې سختیدل .

تعریف دغیبت : غیبت و دې ته وایې چې د یو شخص په عدم موجودگي کي دده متعلق یو داسي خبره وکړې که چیري دغه شخص دا خبره واوري نو خوا یې بدیږي که چیري داعیب په دغه شخص کي وي، او که چیري داعیب په دغه شخص کي نه وي نو دې ته بهتان ویل کیږي .

تشریح : په مذکوره حدیث شریف کي غیبت تر زنا بد بلل سوی دی، وجوهات د بدوالي یې علماء کرامو ذکر کړي دي : (۱) زنا هر چا ته معلومه ده چې ما یو غټه گناه وکړه نو توبه ځيني کارې مگر غیبت کونکی دا گناه سپکه بولي .

(۲) غیبت کونکی غیبت گناه نه بولي (۳) دغیبت کونکي گناه نه معافیږي تر څو چې هغه سپری یې معاف نه کړي که چیري هغه سپری خبر سوی وو . ددغه درو وجوهاتو پر بنیاد

1: فتاویٰ هندیه ج: ۵ ص: ۲۲۵

2 عن ابي سعيد و جابر قالا: قال رسول الله ﷺ الغيبة.... الخ. مشکوة ج ۲ ص ۴۱۵.

غالبا نبي کریم ﷺ تر زنا بده بللي ده که شه هم زنا په خپله
يو لويه او عظيمه گناه ده .

شپږ ځايه غيبت جواز لري :

1. که يو چا ظلم درباندي کړی وي ددغه ظلم بيان و
قاضي، حاکم وغيره ته کول جواز لري .

2. که يو شخص غلط کار کوي ته و داسي شخص ته دا

بيان وکړې چي هغه يې اصلاح کولای سي لکه دکور
مشر، عالم، مقتدا وغيره ، مقصد دي تغير دمنکرو وي

3. د مفتي څخه د سوال په وخت حقيقت د مخالف شخص

بيانول دا هم جواز لري . که مفتي ته د نامعلوم شخص
په نامه ياد سي نو بڼه کار دی .

4. يو شرير شخص وي خلگ خبرداره کوي چي دده دشر

څخه وساتل سي لکه طالب د علم يا طالب د رضا

مندي الهي ﷻ لپاره چي وي و يو داسي شخص ته ځي

چي هلته دده فائده نه وي يا ده ته دنيوي يا بل ضرر

وي ، يا هغه سړی بد عمله وغيره وي . په شرط ددې

چي مقصد به يې نصيحت وي نه بل شی .

5. يو شخص مشهوره وي په فسق يا بدعت سره نو ددغه

شخص حال بيانول جواز لري مگر هغه عيوب چي ظاهر وي لکه فسق، غلا وغيره ...

6. که يو شخص مشهوره وي په يو لقب باندي مثلا گوډ، کون او داسي نور . نو ددغه شخص په نه وجود کي په دغه نامه يادول پرواه نه لري په دې شرط چي پر طريقه دنقصان به نه وي مگر په بل نامه يادول افضل دي .

په دغه مذکوره شپږو ځايو کي غيبت پرواه نه لري .¹
دغيبت دمجلس څخه ځان خلاصول :

که چيري په يو مجلس کي غيبت کيدی که يې قدرت درلودی نو په ښه اخلاقو سره دي يې منع کړي ، او که يې دمنع کولو قدرت نه درلودی نو دغه مجلس به پريرېدي او که يې مجلس هم نسو پاته کولای نو غوږ به نه پر نسي بلکه خپل ذکر به کوي ، انشاء الله مسئول به نه وي .²

¹ رياض الصالحين ص ۴۶۴ .

² رياض الصالحين ص ۶۱ .

﴿ ۱۹ ﴾ د ظلم څخه ځان ساتل :

﴿ اَظْلَمُ ظُلْمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾¹

ترجمه : ظلم د قيامت په ورځ د تاريخيو په صورت کي وي .
لغات : اَظْلَمُ : جمع يې ظُلْمَات ، د ضرب د باب څخه معنی
يې بې موقع ايسودل ، د سمع د باب څخه د شپې تاريخه
کیدل .

يَوْمٌ : جمع يې ايام ده جمع الجمع يې اَيَاوِيْمٌ ده .
الْقِيَامَةُ : د مرگه وروسته راپورته کيدل ، دنصر د باب
څخه معنی يې دريدل .

تعريف ظلم : ظلم په لغت کي يو شی بې ځايه او بې موقع
ايسودلو ته وايي او په عرف کي ورته تجاوز وايي ، په
شريعت کي هم دغه معنی ده البته د شرعي محل تجاوز ته
ظلم وايي .²

تشریح : د آخرت په ورځ ظالم داسي په تاريخيو کي راگير
وي چي هغه نور چي مؤمن ته ورکول کيږي ظالم ځيني
محروم وي او مؤمن د هغه نور په ذريعه سره تگ کوي .

¹ عن ابن عمر رضي الله عنهما ان النبي ﷺ قال الظلم الخ . مشكوة ج ۲ ص ۴۲۴ .

² مظاهر حق ج ۴ ص ۵۹۴ .

اسلام د همدردی او ورورولی، تعلیم ورکوي او ظلم دا
دواړي مادي تباه کوي، په حدیث قدسي کي ذکر دی: یا
عبادي... الخ. چي الله ﷻ فرمایي: اي زما بندگانو ما پر
خپل ذات باندي ظلم حرام کړی دی نو ستاسو په مینځ کي
هم ظلم حرام دی یو پر بل باندي ظلم مه کوي

حاصل : حضرت اما م رحمة الله تعالى عليه فرمايې چي
اگاه او باخبره اوسئ چي :

(۱) د ټوله بني آدم نيك بختي او كاميابي په ذكر كي
دمولا ځپل ده .

(۲) تر څو چي ممكنه وي ټوله وخت بايد په ذكر كي
مشغوله تير سي او يوه لحظه بايد غفلت ونكړي .

(۳) چي دوام ذكر په ابتدا د طريقي د حضراتو خواجگانو
قدس اسراراهم سره كيږي .

(۴) نو اختيار ددغه طريقي عاليې طالب رضاحق لره ډير
بهتره او مناسبه بلكه واجب ده .

د حضرت مولانا جلال الدين رومي رح رايه :

گر تو سنگ صخره مرمر شوي	چون بصاحب دل رسي	گوهر شوي
نارخندان باغ راخندن کند	صحت مرادانت از مردان کند	
همنشين اهل معنی باش	هم عطايابي وهم باشي	فتا
بي عنايات حق و خاصان حق	گر ملک باشد سياهش	ورق

وما علينا الا البلغ المبين .

۱۰۱۱ / ۱۴۲۹ هـ ق

افضل دی؟ نبی کریم ﷺ وفرماییل چي ته د دنیا خخه په داسي حال کي رخصت سي چي ژبه دي الله ﷻ په ذکر سره لنده وي (يعني ذاکريي).

(۳) ذات الهي ﷻ د ملائکوو په مخ کي په ذاکرينو باندي فخر کوي.^۱

د ذکر متعلق د حضرت امام رباني شيخ احمد فاروقي رحمه الله

مبارک وينا :

دانا واگاه باش که سعادت تو بلکه سعادت جميع بني آدم وفاح درستگاري همه در ذکر مولا خود است جل سلطانه تاممکن باشد جميع اوقات را مستغرق ذکرالهي جل سلطانه بايد ساخت ويك لحظه تجويز غفلت نبايد کرد. ولله سبحان الحمد والمنة، که دوام ذکر در طريقه حضرات خواجه گان قدس الله تعالى اسرارهم در ابتداء ميسر ميگردد... الخ.

پس اختيار اين طريقه عاليه من طالب را اولی وانسب باشد بلکه واجب ولازم... الخ. 2

^۱ مرفات ج ۵ ص ۵۵۵، ج ۵ ص ۱۵۲.

^۲ مکتوبات ج ۱ ص ۷۶. حصه سوم. مشنوي ج ۱ ص ۶۲.

محمد شفيع رح په معارف القرآن کي کړې ده او د اخلاق ذميمه په اخلاق حسنه اړول عموماً په ذکر سره کيږي چي دکامل استاذ په تربيه کي وي او هم دغه خبره علامه عبدالوهاب شعراني په خپل کتاب ميزان اعتدال کي کړې ده ځکه قاضي ثناء الله رح فرمايي : چي علم باطن او تزکيه فرض ده طريقت واجب دی . شاه ولي الله رح فرمايي : دهغه عالم څخه د صحبت څخه فرار وکړه چي د باطن تزکيه يې نه وي کړې . نو دهر چا څخه به ذکر نه اخلي بلکه استخاره به کوي يو کامل متشريع شيخ به پيدا کوي او ذکر به ځيني زده کوي .

د ذکر فضائل :

(۱) په حديث شريف کي ذکر دي : تر ټولو خيراتو، صدقاتو حتی تر جهاد ذکر (قلبي) افضل دی .
(۲) حضرت عبدالله بن عباس ؓ فرمايي : چي په جنت کي انسان پر هغه وخت باندي افسوس کوي کوم وخت چي يې په دنيا کي بې ذکره تير کړی وي .
(۳) په حديث شريف کي ذکر دي چي هر شي لره صفايې سته او صفايې د زړه په ذکر سره ده .

د ذکر فضائل :

(۱) په حديث مذکوره کي ذکر سول چي حقيقه ذاکر ژوندی دی
(۲) يو چا دنبي کریم ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي کوم عمل

ذاکر په قبر، حشر او جنت کي خاص ژوند لري . علامه ابن قيم
 رح فرمايې : چي ذکر هغه دروازه ده چي د بنده او الله ﷻ تر
 میان خلاصه ده يعني رضامندي الهي ﷻ په دغه ذکر سره ده ،
 شارحين فرمايې چي ذکر دوه قسمه دی : (۱) یادونه دالله ﷻ په
 ژبه سره لکه تسبیحات وغیره . (۲) یادونه دالله ﷻ په زړه سره ،
 او همدا افضل عمل دی ولي که زړه ژوندي سو حیات ابدی په
 پیدا کيږي^۱ .

په معارف القرآن کي ذکر دي چي اصل ذکر کونکی زړه دی ژبه
 یې صرف ترجماني کوي^۲ .

یواځي په ژبه سره ذکر کول هم ثواب لري او هم د شکر ځای دی
 مگر ډیر اثر نه لري د زړه کمال نسي پیدا کولای او د زړه
 صفايې نه راځي اخلاق یې نه سمیږي . اخلاق حسنه ، قرب
 الهي ﷻ ، حیات ابدی د اتوله د زړه په ذکر سره حاصلیږي چي
 دیو کامل استاد څخه زده سي .

مسئله : علامه ابن عابدین رح او نور فقهاء ذکر کړی دی چي د
 اخلاق ذمیمة په اخلاق حسنه سره اړول فرض عین دی ، او هم
 دغه خبره مولانا اشرف علي رح په البصائر کتاب کي او مفتي

^۱ مظاهر حق ج ۲ ص ۴۶۶ .

^۲ معارف القرآن ج ۱ ص ۳۹۲ .

﴿ ٢٠ ﴾ د ذکر او ذاکر فضائل :

﴿ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُ مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ ﴾¹

ترجمه: نبي کریم ﷺ فرمایي: کوم شخص چي د الله ﷻ ذکر کوي او کوم شخص چي د الله ﷻ ذکر نه کوي، د دوی دواړو مثال د ژوندي او مړه شخص په خیر دی.

لفات: مات: د باب نصر خخه د مرگ په معنی.

الحي: د باب افعال خخه په معنی د ژوند.

تشریح: په دغه حدیث مقدسه کي فضیلت د ذاکر بیان سوی دی علماء محدثین فرمایي چي په دغه حدیث کي د زړو د کیفیت بیان دی چي زړونه دوه قسمه دی: ذاکر زړه ژوندي دی، او غیر ذاکر زړه مړ دی (که څه هم په خوله ذکر وکړي) لکه څرنګه چي ژوندي او مړ انسان فرق لري چي مړ نه ځان ته فائده رسولای سي نه غیر ته که بې دفنه پاته سي بد بويې يې ځي همدارنګه غیر ذاکر چي زړه يې مړ دی د ټولو نقصاناتو مرکز دی، که څه هم ژوندي دی په حقیقت کي مړ دی، او ذاکر که حقیقتا مړ سي په قبر کي ژوندي دی: بل احياء عند ربهم،

¹ عن ابي موسى قال: قال رسول الله ﷺ مثل الخ. مشکوة ج ١ ص ١٩٦.

غني وي هغه دا افلاس نه لري .

په يو حديث شريف کي ذکر دي چي يو صحابي د نبي کریم

ﷺ څخه پوښتنه وکړه : اول يو داسي شی راوښيه چي د الله

ﷻ او خلگو په نزد محبوب شم نو نبي کریم ﷺ و فرمايل

چي ځان وساته د هغو شيانو څخه چي د خلگو په لاسو کي

دي خلگ به خپله ستا سره محبت وکړي .

پرينسونكى يې يعني فكر به دي په لمانځه كي وي . دوهم
مطلب يې دادى چي لمونځ بايد داسي وي چي لمونځ لره
رخصت كونكى يې يعني لكه ستا د ژوند آخري لمونځ چي
وي نو ددغه تصور سره بايد لمونځ په بنه خشوع او عاجزى
سره وسي او معلومه هم نه ده چي تر بل لمانځه پوري به ته
ژوندى يې كه نه . حضرت ملاعلي قاري رح فرمايې چي د
ژوند آخري فرض بنه وكړه .

لاتكلم : مطلب داسي خبره يو مؤمن تر خولې نه راباسي
چي د آخرت په ورځ بيا پنبېماني كوي او عذر غواړي
بلكه دلته پرهيز كوه .

بل مطلب يې دادى چي داسي خبره مه كوه چي سبا د خپلو
دوستانو او رفيقانو څخه عذر غواړې بلكه ځان ځيني
وساته .

واجمع الاياس : مطلب د اچي دهغه شيانو څخه نااميده
سه كوم چي دخلگو په لاسو كي دي ، ستا په قسمت كي
چي څه ليكلي وي دركول كيږي اميد هيڅ فائده نه لري ،
دوهم مطلب دادى چي د نورو پر مال اوسامان باندي نظر
درلودل د قلبي افلاس علامه ده د كومو خلگو زړونه چي

﴿ ۳۹ ﴾ د نبي کریم ﷺ مهم وصیتونه :

﴿ ذَا قُئِمَتْ فِي صَلَاتِكَ فَصَلِّ صَلَاةً مُوَدَّعٍ وَلَا تُكَلِّمْ بِكَلَامٍ

تَعَذِّرُ مِنْهُ غَدًا وَأَجْمِعِ الْإِيَّاسِ مِمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ ﴾¹

ترجمه : (نبي کریم ﷺ په جواب کي د سائل و فرمايل) : کله

چي ته د لمانځه لپاره و دريږي نو داسي لمونځ و کړه لکه د

دنيا څخه چي رخصت کونکي والا وي او ته د ژبي څخه

داسي خبره مه راباسه چي سبا (ددغه خبري کولو په وجه)

عذر غواړي ، او دهغه شي څخه نااميده سه چي دخلگو په

لاسو کي دي .

لغات : وَدَّعَ : رخصت کول ، پريښودل ، دخپلي زندگۍ څخه

رخصت کيدل .

صَلَاةٍ مُوَدَّعٍ : د خپل ژوند اخري لمونځ . عَذْرٌ : دباب

ضرب څخه د الزام څخه بري کيدل .

الاياس : د باب سمع څخه په معنی د نااميده کيدل .

تشریح : صلوة مودع : مطلب دادی چي لمونځ بايد داسي

وسي چي د الله ﷻ ماسوا ټوله مخلوق رخصت او

¹ عن ابي يوب الانصاري قال جاء رجل الى النبي ﷺ فقال : عطني و اوجز فقال

چي ذکر سول . ڄوڪ چي د دين خبره وکري يا پر دين باندي
 عمل وکري حمايت کونکي به يي نه پيدا کيري نو په دغه
 وخت کي سري پر دين باندي ٽينگ پاته سي په دغه
 حديث شريف کي د اور د سکروٽو په لاس دنيولو سره
 تشبيه ورکري ده لکه څنگه چي په لاس کي سکروٽي نيول
 گران کار دي همدارنگه په باطل ماحول کي دايمان او
 د اعمالو حفاظت کول هم ډير گران کار دي .

نو په دغسي وخت کي پر دين يا پر ديني عمل باندي (چي
 خلگ عمل نه پر کوي لکه ډيره وغيره) بر کرار پاته سي ،
 په حديث شريف کي ذکر دي چي د اعمال مسنون دسلو
 شهيدانو ثواب لري (من تمسک بسني ... الخ) او په يو بل
 حديث شريف کي ذکر چي دغه شخص د پنځوسو و نفرو
 د عمل کولو ثواب ورکول کيري . حق تعالی ﷻ دي
 ټولو مسلمانانو ته پر اعمالو استقرار ورپه نصيب کري .

﴿ ٢٠ ﴾ **خان ساتل د حسد، بغض، بدگمانی و غیره خخه :**

﴿ **إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ وَلَا تَحَسَّسُوا**

وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَنَاجَشُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا، وَ

كُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا ﴿¹

ترجمه : د بد گمانی خخه خان وساتی بیشکه بدگمانی د

خبرو بدترین درواغ دي، او نه به د خلگو پر پتو خبرو

باندي خان خبرداره کوی که دخیر خبر وي که د شرهغه

خبري چي تا سوء ظن ته رسوي ، يو تر بله خان لوړ مه

بولی، يو تر بله به حسد نه کوی ، يو تر بله به بغض نه

کوی، يو تر بله به غیبت نه کوی ، اي د حق تعالی جل و علا

بندگانو يو تر بله وروڼه وگرځی د ورورگلوی ژوند سره

کوی .

لغات : **الظَّنَّ :** گمان ته وايي، ديو شي متعلق که ستا

داخيال وي چي دا کار سوی دی مثلا زيد راغلی دی کنه

که دې دنه راتگ خيال کم وي دې ته وهم وايي او که دي د

راتگ خيال ډير وي دې ته ظن وايي ، او که دواړه برابر

¹ عن ابي هريرة ؓ قال قال رسول الله ﷺ اياكم الخ مشكوة ج ٢ ص .

وي هغه ته شك وايي ڪه ڊي خپله په سترگو وليدي ڊي ته يقين وايي .

وَلَا تَحَسُّوا: ڄان په خير خبردار ڪول ڊ باب تفعيل څخه ڊي . وَلَا تَجَسَّسُوا: ڄان خبر ڊاره ڪول په شر باندي، ڊباب تفعيل څخه ڊي .

وَلَا تَنَاجَشُوا: ڊ ڄان لوروالي په څلگو ڪي ، ڊنفرت په معني هم ڊي .

تشریح: په دغه حديث مقدسه ڪي مؤمنان ڊ هغه بدو باطني مريضو څخه راڱرڄوي چي ڊمسلمانانو ورورگلوي او اتفاق ته سخت تاوان ڪوي .

(۱) گمان: گمان په شريعت مقدسه ڪي ۴قسمه ڊي :

(۱) حرام: چي ذالت الهي ﷻ پر ما باندي رحم نه ڪوي نه مي بخشي بلڪه ڊا فرض ڊي چي مؤمن به وايي الله ﷻ پر ما رحم ڪوي . (۲) واجب: چي ڊيو سڀي ظاهري حالت سم وي بيله دليل قوي ڊدگماني حرامه ده . (۳) مباح: چي سڀي ته په ڊرو او ڄلورو رڪعاتو ڪي شك وي: او غالب گمان يي ڊ ڄلورو رڪعاتو وي نو پر دغه عمل ڪول جائز او مباح ڊي ، البته ڪه پر يقين عمل وڪڙي چي ڊري رڪعاته ڊي هم

صحيح دي . (۴) مستحب : دهر مسلمان سره نيك گمان
كول.^۱

(۲) تحسس او تجسس: د خلكو په هغو شيانو ځان خبرول
چي خلك يې پتوي مطلق طلب خبرداري ته تحسس وايي
او پت عيوب لټولو ته تجسس وايي.^۲

(۳) تحاسد: حسد يو باطني مرض دى، مطلب يې دادى
چي يو سړى يو نعمت ولري ستا دا اراده وي چي دده څخه
دغه نعمت زائل سي (دغه نعمت دي نه وي پر پيرزو) او
ماته راکړل سي، يا دمطلق زوال اراده لري دا نيت حرام
دى او دې ته حسد وايي، که د زوال اراده ونه لري بلکه د
ذات الهي ﷻ څخه دځان لپاره هم دغسي نعمت طلب کړي
نو بيا پرواه نه کوي دې ته غبطه وايي، حضرت مولانا
رومي رح هم فرمايي: چي حسد يوه بده مريضې ده چي په
توسط د اولياؤو پاتيري.^۳ بيت:

خاک شو مردان حق رازير يا خاک بر سر کن حسد را الفهموما

۱ احكام القرآن ج ۲۷ ص ۳۰۵.

۲ معارف القرآن ج ۱۲۰، ۸.

۳ مرقات ج ۹ ص ۲۳۲.

﴿ ۲۱ ﴾ د بخل بد والی :

﴿ خَصَلْتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ الْبُخْلُ وَ سُوءُ الْخُلُقِ ¹ ﴾

ترجمه : په مؤمن کي دوه (بد) عاده نسي يوځای کيدلای
بخل او بد اخلاق .

لغات : تَجْتَمَعَانِ : باب افتعال په معنی د جمع کيدل . سوء
الْخُلُقِ : د باب نصر څخه په معنی د پيدا کيدل او اخلاقو
ته وايي او دباب سمع څخه په معنی ريز ريز کيدل .

تشریح : دمذکور حديث شريف مطلب دادی چي په مؤمن
کامل کي دا دوه عادتونه نسي يو ځای کيدلای ځکه چي
دا دواړه (بخل، او بد اخلاق) ډير لوی عیبونه او دډيرو
بديو مغز دی، دا هر يو صفت چي په مؤمن کي وي دده
ايمان وکمال ته نه پريږدي ، نو پر مؤمن باندي لازمه ده
چي ددغه دواړو عیبو څخه ځان پاک وساتي .²

په يو حديث شريف کي ذکر دي چي بخيل سړی د ذات
الهي ﷻ څخه، دخلگو څخه او دجنت څخه ليري دی ، او

¹ و عن ابي سعيد قال: قال رسول الله ﷺ خصلتان الخ . مشکوٰة ج ۱ ص ۱۶۵ .

² مظاهر حق ج ۲ ص ۲۳۵ .

دالله ﷺ په نزد تر بخیل عابد جاهل سخي محبوب دی.¹
بخل د دنیوي او دیني بدبختیو یو لوی سبب دی مثلا
زکوة، خیرات، صدقات، د دوستانو سره کومک، د کور او
اولاد سره پراخي د ټولو څخه مانع دی. حق تعالی ﷻ دي
ټول مسلمانان د دغه خبیث صفت څخه خلاص کړي.

(۲۲) د دنیا محبت :

﴿ حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ ﴾¹

ترجمه : د دنیا محبت د هري خطا رېښه ده .

لغات : الدُّنْيَا: موجوده زندگي، دَنَا د نصر د باب څخه په معنی

د نژدې کیدل. رَأْسُ: جمع یې رُؤُسُ ده او په معنی د سر ده .

خَطِيئَةٌ: د باب سمع څخه په معنی د خطا ده .

تشریح: په مذکوره حدیث مقدسه کي ذکر دي چي محبت د

دنیا بد دی . ۱_ ولي دمحبت په وجه باندي سپی روند

او کون گرځي د حلالو او حرامو فرق نه کوي . ۲_ محبت د

دنیا د الهي محبت مانع گرځي . ۳_ بل دا چي د دنیا حب

انسان د دنیا په غیر ضروري کارو باندي اخته کوي چي

ضرورت ورته نه وي حب د دنیا یا زیاته مشغله به نه ورسره

کوي ، انسان خو په اصل کي د عبادت او معرفت لپاره

پیداسوی دی او هم دغه اصل کار دی په یوه حدیث مبارک کي

ذکر دي چي د الله ﷻ د طرفه پر حضرت موسیٰ عليه السلام باندي وحي

راغلي چي یا موسیٰ عليه السلام د دنیا په محبت باندي به نه

¹ عن حذيفة قال سمعت رسول الله ﷺ يقول في خطبة: الخمر جماع الاثم والنساء

حباثل الشيطان وحب الدنيا الخ. مشکوة ج ۲ ص ۴۴۴.

مشغوله کيڙي زما په بارگاه کي تر دې لويه گناه نسته .1

حضرت عبدالله بن مبارك رح فرمايې : چي د دنيا محبت او

گناهونه د چا زړه بنکار کړي هغه زړه ته نيکي هيڅکله هم نه

رسيري .2

ملا علي قاري رح فرمايې چي ددغه حديث مبارك د مفهوم

مخالف څخه دا معلوميري چي د دنيا څخه بې رغبتي د ټولو

نيکيو مغز دی .3

په يوه بل حديث شريف کي ذکر دي چي : (لعن عبدالدينار)

لعنت کړه سوی دی پر هغه چا باندي چي دی غلام د مال وي ،

يعني چي دمال په محبت گرفتار سي او د الله ﷻ د طاعت او

عبادت څخه ليري والی گویا د مال غلامي ده .4

امام غزالي رحمه الله فرمايې چي : الله ﷻ کله دنيا پيدا کړه نو

شیطان مچ کړه او دا يې وويل چي څوک ستا سره محبت وکړي هغه

په حقيقت کي زما غلام دی .5

دا حاديثو څخه معلوميري چي مال خو ښه دی مگر محبت او زياته

مشغله يې بده ده .

1 احیاء العلوم ج ۲ ص ۲۵۰ .

2 مکاشفة القلوب ص ۲۴۰ .

3 مرقات ج ۹ ص ۴۰۳ .

4 مشکوة ج ۲ ص ۴۴ .

5 احیاء العلوم .

﴿ ۲۳ ﴾ د مسلمان خطا ايستل :

﴿ مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا ﴾¹

ترجمه : کوم څوک چي مور لره خطا ايستل وکړي هغه زموږ (د جماعت) څخه نه دی .

لغات : غَشَّنَا : د نصر د باب څخه معنی يې خطا ايستل ، خلاف مصلحت بنکاره کول .

تشریح : مسلمان ته تکليف رسول حرام دی او داسي شخص د نبي کریم ﷺ د پيروانو څخه نسي کيدلای ، په حديث شريف کي ذکر دي چي : کوم تاجر يا خرڅونکی چي امين او رښتياگوڼه وي (خطا ايستل نه کوي) د هغه حشر به د انبياء کرام عليهم السلام او صديقينو سره وي.²

په يو روايت کي ذکر دي چي: الله ﷻ دې رحم وکړي پر هغه شخص باندي چي د رانيولو او خرڅولو په وخت کي نرمي کوي.³ فقهاء کرامو اصول ذکر کړي دي چي په کومه معامله کي چي د جنگ او بدمنی توهم پيدا کيږي شريعت مقدسه ددې معاملي ممانعت فرمايلی دی او هغه بيع فاسد بولي .

¹ عن ابن عمر و ابي هريرة عن النبي ﷺ قال : من حمل علينا السلاح فليس منا . رواه بخاري و زاد مسلم من غشنا الخ . مشکوة ج ۲ ص ۳۰۵ .

² مشکوة .

³ بخاري

﴿ ۲۴ ﴾ د جمعی د لمانځه پرېښودونکی منافق دی :

﴿ مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ مِنْ غَيْرِ ضَرُورَةٍ كُتِبَ مُنَافِقًا فِي كِتَابٍ
لَا يُمْحَى وَلَا يُبَدَّلُ ﴾¹

ترجمه : کوم چا چې بيله شرعي عذره د جمعی لمونځ پرېښودی نو په داسي کتاب کي منافق ليکل کيږي چې (ليکنه) يې نه خرابيږي او نه بدلېږي .

لغات : يَمْحَى : دنصر، سمع دباب څخه معنی د خط خرابول .
يُبَدَّلُ : د باب تفعیل څخه بدلو .

تشریح : د جمعی لمونځ فرض عين دی ، علامه ابن همام رح او علامه يحيى رح فرمايې چې د جمعی فرضيت په قرآن، حديث او اجماع سره ثابت دی څو ک چې د جمعی د لمانځه څخه انکار وکړي هغه کافر دی ، او کوم سړی چې انکار نه کوي البته بيله شرعي عذره د جمعی لمونځ نه کوي نو په حديث کي د هغه حکم ذکر دی .

جمعی ته ځکه جمعه وايي چې حضرت آدم عليه السلام او حضرت حواء رضي الله عنهما په دغه ورځ په مځکه کي سره يو ځای سوي دي ، يا په دې خاطر چې خلگ په دې ورځ په مسجد کي سره يو

¹ عن ابن عباس ان النبي ﷺ قال من الخ . مشكوة ج ۱ ص ۱۲۱ .

ڄاڻ کيڙي ، يا ٻه ڏي خاطر چي ڊ آخرت ورڃ هم ڊ جمعي ٻه
ورڃ قائميڙي چي ٽول مخلوق پڪڻي جمع کيڙي .

مِنْ غَيْرِ ضَرُورَةٍ: چي يو عذر شرعي نه وي مثلاً ڊيوظالم خخه
بيره ، سخت باران وغيره نو بيا دغه وعيد ڊي کوم چي لوڙ ڊڪر
سو ، او ڊا خبره ڊحديث چي منافق ليڪل کيڙي ڊيره سخته
خبره ده حق تعاليٰ ﷻ ڊي ٽول مسلمانان ڊدغه غلط عمل خخه
وساتي .

فقهاء ڪرامو ڊڪر ڪري ڊي چي ڊجمعي ٻه سهار سفر ڪول
مڪروه ڊي ولي ڊجمعي ڊلمانڃه ڊضائع ڪيدو خطرہ وي ٻه ڊي
ڪي به سڙي فهم ڪوي چي ڊاسي ڄاڻ ولاڙ نسي چي ڊجمعي
لمونڃ ڄيني ضائع سي .

ڊجمعي ڊلمانڃه متعلق ڊپر احڪام ڊي فقهاء ڪرامو ڊڪر ڪري
ڊي ٻه دغه مختصره رساله ڪي گنجائش نسته چي ٽول احڪام
پڪڻي بيان سي . البته يوه خبره ڊپرہ مهمه ده : هغه ڊاچي
ڊجمعي ڊلمانڃه لپاره چي ڪله اول اذان وسي خرڇڊل رانيول
مڪروه تحريمي ڊي لهذا مؤمنان به ڪار وبار او ڊوڪانونه
بندوي . ڪه چا تر اذان وروسته ڪاروبار وڪي نو هغه حلال
پيسي ٻي ڊڪراهيت تحريمي ٻه وجه مڪروه سو حق جل و علا
ڊي مؤمنانو ته عقل ، هدايت ، او عمل ور ٻه نصيب ڪي .

﴿٢٥﴾ د عکسو دفع کول :

﴿ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَتْرُكُ فِي بَيْتِهِ شَيْئًا فِيهِ تَصَالِيْبُ

اِلَّا نَقَضَهُ ﴾¹

ترجمه : بيشکه نبي کریم ﷺ په کور کښې داسي شی نه پرېښودی چي پر هغه به عکس وو بلکه نبي ﷺ به هغه ماتوی .

لغات : تَصَالِيْبُ : د صَلِيْب جمع ده دنصاراوو خاص شعار ته وايي ليکن مراد عکس دی ، نَقَضَهُ : باب نصر څخه ماتیدو ته وايي .

تشریح : په مذکوره حديث کښې ذکر دي چي نبي کریم ﷺ عکس نه پرېښودی او په ډيرو احاديثو کي د عکس ډير قباحت (بدوالی) بيان سوی دی ، په يوه حديث شريف کي ذکر دي چي په کوم کور يا خونه کي عکس وي ملائکې د رحمت هغه کور ته نه داخليري .

حکم : ملا علي قاري رح فرمايي: چي عکس سخت حرام دی او گناه کبيره ده که پر ټوکر وي ، پر ديوال وي ، پر

¹ عن عائشة رضي الله عنها ان النبي ﷺ ... الخ . مشكوة ج ٢ ص ٢٨٥ .

کاغذ وي ، اويا پر سکه وي که د ذي روح شي عکس وي او که
 يې مجسمه جوړه کړې وي دا ټوله سخت حرام دي ، البته د
 درختو، باغ وغيره د غير ذي روح شيانو عکسونه پروا نه لري
 1، د عکسو کاروبار يا د عکس اخستلو روپۍ هم حرامي دي .
 په حديث شريف کي ذکر دي چي بېشکه کوم خلگ ته چي
 د آخرت په ورځ سخت ترين عذاب ورکول کيږي په هغوي کي
 عکس جوړونکی هم دی .⁽²⁾

په ترمذي شريف کي ذکر دي چي نبي کریم ﷺ فرمايي : چي
 د آخرت په ورځ به د جهنم د اور څخه يوه اوږده غاړه راووزي
 دغه غاړي لره دوې سترگي وي او دوه غوږونه وي او رېدونکي
 او ژبه لري خبري کوي دا وايي : چي حق جل و علا ماته وکالت
 راکړئ دي چي دغه درې نفره و جهنم ته داخل کم (تحفة
 الاحوذی کي وايي ډېر درسواڼي عذاب دی) يو دهغو څخه
 عکس جوړونکی دي .⁽³⁾

ډېر خلگ په دغه بېکاره ناروا اخته دي حق جل و علا دي
 مسلمانانو ته عقل صحيح ور په نصيب کړي چي د دغه بېکاره
 ناروا او د آخره درسواڼي څخه ځان وساتي .

1 مرقات ج ۸ ص ۳۲۵ ، مظاهر حق ج ۴ ص ۲۲۶ .

2 : مسلم ۱۹۹۱۲

3 : ترمذي ج : ۳ ص : ۸۵

﴿٢٦﴾ **مرگ د هغه چا چي د جهاد تمنى يې هم نه وي کړې :**

﴿ مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهِ نَفْسَهُ مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ

مَنْ نِفَاقٍ ﴾¹

توجهه : کوم څوک چي مړ سي په داسي حال کي چي نه يې په خپل ژوند کي جهاد کړی وي او نه يې په زړه کي د جهاد تمنا کړې وي ، نو هغه څوک پر قسم باندي د نفاق مړسوی دی .

لغات : مَاتَ : دباب نصر څخه مرگ ته وايي .

يَغْزُو : د باب نصر څخه جهاد ته وايي .

يُحَدِّثُ : د باب افعال څخه ايجاد ته وايي او د باب تفعيل

څخه بيان کولو ته وايي .

تشریح : جهاد دمسلمانانو د سرلوړي ، عزت او آزادي سبب

دی په قرآن کریم او احاديثو کي د جهاد لوړ اهميت او ډير

فضائل ذکر دي ، او همدارنگه په قرآن کریم او احاديثو

کي ذکر دي چي جهاد تر آخري ورځي د دنيا جريان لري .

البته جهاد اقسام او شرائط لري فقهاء کرامو يې په سيرت

په کتابو کي وضاحت کړې دی د ټولو شرائطو مراعت کول

¹ عن ابي هريرة ؓ قال: قال رسول الله ﷺ من مات ... الخ . مشكوة ج ٢ ص ٣٣١ .

ڊير ضروري دي .

په مذڪوره حديث مبارك کي هم يو قسم و عييد ذکر دي چي کوم سړی په ټوله ژوند کي نه جهاد وکړي که په نفس سره وي که په مال سره ، او نه يې په زړه کي دا تمنا کړې وي چي کاشکي زه مجاهد وايې ددې سړي مرگ لکه دمنافق سړي مرگ داسي دي ، ولي منافقين د جهاد څخه خلاص دي په دې وجه مشابهت ورسره لري .

ملاعلي قاري رح ذکر کړی دی چي ددې حديث شريف څخه دا مسئله ثابتيږي چي که څوک دعبادت نيت وکړي او دعبادت تر مخه مړ سي نو دعبادت د پريښودلو عذاب او گناه نسته .¹ او پر نيت باندي يې هم ثواب سته .

(۲۷) د درود شريف فضيلت :

﴿ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا ﴾¹

ترجمه : که چا پر ماباندي يو ځل درود شريف ووايه نو الله ﷺ به پر هغه شخص لس ځلي رحمت نازل کړي .

لغات : صَلَّى : دباب ضرب څخه ، دعاء کول ، لمونځ کول ، برکت پر کول ، ښه تعريف کول .

تشریح : د درود شريف برکات په احاديثو کي ډير ذکر سوي دي ، په يوه حديث شريف کي ذکر دي چي په يوه درود شريف ويلو باندي الله ﷺ پر دغه بنده باندي لس رحمته نازلوي او دلسو گناهو مغفرت يې کوي ، او لس درجات يې لوړوي .²

په يو بل حديث شريف کي ذکر دي چي دقيامت په ورځ زيات قريب و نبي کریم ﷺ ته هغه شخص دی چي زيات درود ويونکی وي .³

د حضرت عبدالله بن عمر ؓ څخه روايت دی چي کوم سړی يو ځلي درود شريف ووايي الله تعالی ﷻ او ملائکي اويا

¹ عن ابي هريرة ؓ قال : قال رسول الله ﷺ من صلى ... الخ . مشكوة ج ۱ ص ۸۶ .

² مرقات ج ۲ ص ۸ .

³ مرقات ج ۲ ص ۸ .

واره رحمت پر دغه شخص نازلوي، ليکن دا فضيلت محدثين فرمايې د جمعي په ورځ دی .

که چا د جمعي په ورځ د مازديگر دلمانځه وروسته دغه درود شريف ۸۰ ځله ووايه داتيا ۸۰ کالو دعبادت ثواب ورکول کيږي او داتيا کالو گناوي معافېږي :

(اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَتَسْلِيمًا)

حکم : (۱) يو ځل په ټول عمر کي درود شريف ويل واجب دي^۱ .
(۲) که څوک د نبي کریم ﷺ نوم مبارک واورې نو درود شريف ور باندي ويل واجب دي^۲ . (۳) که څو ځله نوم واورې نو يو وار درود شريف ويل واجب دي او نور ځله مستحب دی .

درود په سر او په پای کي ددعا ويل دمقبوليت ددعا لپاره شرط دی په ترمذي شريف کي دحضرت عمرؓ څخه روايت نقل دی : چي دعا دمخکي او اسمان تر مابين معلقه وي لوړه نه خيږي ترڅو چي درود ونه وايي .

مسئله : بي اودسه درود شريف ويل جائز دي . داوداسه سره نور علی نور دی .

^۱ هدايه ج ۱ ص ۳۰۱ .

^۲ البنايه شرح هدايه ج ۲ ص ۳۲۱ .

﴿ ۲۸ ﴾ د طالب العلم فضيلت :

﴿ مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَطْلُبُ فِيهِ عِلْمًا سَلَكَ اللَّهُ بِهِ طَرِيقًا
مِنْ طُرُقِ الْجَنَّةِ وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أجنحتَها رِضَى
لِطالِبِ العِلْمِ ﴾¹

ترجمه : کوم څوک چي يوه لار د علم دين د حاصلولو لپاره
اختيار کړي نو الله تعالی ﷻ دا شخص د جنت پر لاري
بيايي ، او ملائکي د طالب علم د رضامندی لپاره خپل
وزرونه غوروي .

لغات : سَلَكَ: د باب نصر څخه لاري ته ويل کيږي، او
د افعال د باب څخه په معنی د داخلیدو .

طُرُقُ : جمع د طَرِيقُ ده په معنی دلار. أَجْنَحَتْهَا: جمع د جناح
او معنی يې وزر ده .

تشریح : فضيلت د طلب علم په قرآن کریم او احاديثو کي ډير
ذکر سوی دی . په يوه حديث مبارك کي ذکر دي که څوک د
علم د طلب په حال کي مړ سو نو شهيد بلل کيږي .
په بل حديث کي ذکر دي چي پر هر قدم باندي د يوه کال

¹ وعنه قال : قال رسول الله ﷺ من سلك ... الخ . مشکوة ج ۱ ص ۳۴ .

عبادت ثواب و رکول کيڙي او پر هر قدم باندي الله تعالیٰ
ﷻ يو بنار په جنت کي ورکوي سهار او ماښام يې مغفرت
کيڙي او ملائکي شاهدي ورکوي چي دا خلگ د جهنم
داور څخه خلاص دي.¹

طلب دا معنی نه چي ټوله ورځ به ديني سبق وايې بلکه يو
لږ وخت چي ديني سبق وايې که حاديث وي که دقرآن کریم
ترجمه او که دفعهي کتابونه وي ، مطلب دا چي بايد سړی
مشغوله وي چي ددغه فضائلو مستحق وگرځي .

په يو بل حديث شريف کي ذکر دي چي په شپه کي ديني
درس کول تر ټولي شپې تر عبادت افضل دي.²

الله تعالیٰ ﷻ دي ټولو مسلمانانو ته د ديني علم مشغله
ورنصيب کړي که څه هم لږ وخت وي . آمين .

1 تفسير کبير ج ۱ ص ۱۹۷ .

2 مشکوة ج ۱ ص ۳۱ .

﴿ ٢٩ ﴾ د جماعت دلمانځه فضيلت :

﴿ صَلَاةُ الْجُمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةِ الْفَدْيِ بِسَعِّ ِ وَعِشْرِينَ

دَرَجَةً ١ ﴾

ترجمه : د جماعت لمونځ تر يواځي لمانځه (په ثواب کي) اووه ويشت (٢٧) درجي زيات دی .

لغات : دَرَجَةٌ : جمع يې دَرَجَاتُ ده او مرتبې ته وايي .

الْفَدْيُ : يواځي جمع يې افذا ده .

تشریح : دجماعت لمونځ په قول د علامه ابن همام رح او

علامه ابن عساكر رح واجب دی ، او دشعائر اسلام څخه

دی . په يو حديث شريف کي ذکر دي چي څوک پاكي وکړي

او مسجد ته روان سي پر هر قدم يې الله تعالی ﷻ يوه

نيکي ورکوي او يوه يوه درجه يې لوړيږي او يوه يوه گناه

يې معافيري .²

حضرت عمر ﷺ يو سهار پوښتنه وکړه چي فلانکي سړی

په لمانځه کي نوو نوو خلگو وويل چي هغه ډير عبادت

کوی شايد بيده سوی وي نو حضرت عمر ﷺ و فرمايل

¹ عن ابن عمر قال : قال رسول الله ﷺ صلاة الجمعة ... الخ . مشكوة ج ١ ص ٨٥ .

² مشكوة ج ص ٩٢ .

دسهار لمونځ په جماعت تر ټوله شپې تر ولاړي (و عبادت ته) بهتر بولم.¹

ثوك چي دجماعت لمونځ نه كوي په يو حديث شريف كي ذكر دي چي نبي كريم ﷺ ددغسي خلكو دكورو د سوځولو اراده كړې وه.²

رئيس المفسرين حضرت عبد الله ابن عباس ؓ څخه يو چا پوښتنه وكړه چي يو سړي ټوله شپه عبادت كوي د ورځي روژه نيسي ليكن دجماعت لمونځ نه كوي ، حضرت عباس ؓ وفرمايل چي دا شخص جهنمي دي.³

په يو بل حديث شريف كي ذكر دي : كه چا دسهار او ماخستن لمونځ په جماعت وكړي نو دټولي شپې دعبادت ثواب لري.⁴

دجماعت لمونځ پر قول د ابن همام رح واجب ذكر سو ، بېله عذره پرېښودل يې گناه كبيره ده او د آخرت په ورځ پر دغه عمل عقاب سته .

¹ مشكوة ص ۹۷ .

² مشكوة ص ۹۵ .

³ البناية ج ۳ ص ۳۸۵ .

⁴ مشكوة ص ۶۲ .

(۳۰) د خیرات او صدقې فضیلت :

﴿ بَادِرُوا بِالصَّدَقَةِ فَإِنَّ الْبَلَاءَ لَا يَتَخَطَّاهَا ﴾^۱

ترجمه : د صدقې په ورکولو کې تلوار کوی بېشکه مصیبت او بلا تر دغه صدقې نسي مخته کیدلای .

لغات : بَادِرُوا : دباب مفاعله څخه تلوار کول .

يَتَخَطَّاهَا : د باب تفاعل څخه په معنی دتجاوز کول ، تړل .

تشریح : یومالداره شخص چې صاحب نصاب وي زکوة پر

فرض دی ، ددې څخه ماسوا زیات مال د الله ﷻ په لاره

کښې خرڅولو ته صدقه وایې او په پښتو ژبه کې یې

خیرات بولي ، ددغه صدقې فضائل او برکات په احادیثو

کې ډیر زیات بیان سوي دي .

په یو حدیث شریف کې ذکر دي چې د خپلو مریضیو علاج

په صدقه سره وکړئ ، په یو روایت کې ذکر دي چې صدقه

اویا ۷۰ مریضی لیري کوي .

حاصل دا چې صدقه د ډیرو آفتو دلیري کولو لپاره ده .

په یوه حدیث شریف کې ذکر دي چې صدقه د الله ﷻ غضب

وژني او بده مرگه انسان ساتي یعنی دمرگ په وخت کې د

^۱ عن علي قال : قال رسول الله ﷺ بادروا الخ . مشکوة ص ۱۶۷ .

شیطان په وسوسو نه اخته کیږي یا په داسې مرض نه اخته کیږي چې بې صبره وي او کفري الفاظ وايي بلکه دغه صدقه یې ساتي.¹

په یو بل حدیث شریف کې ذکر دي چې سخي سړی ﷺ ته نږدې والی لري جنت ته نږدې وي و خلگو ته نږدې یعني محبوب وي حتی چې الله ﷻ ته جاهل سخي تر بخیل عابد محبوب وي.²

په یو حدیث شریف کې ذکر دي چې مال په صدقه نه لږیږي او هره ورځ سهار ملائکې دعاء کوي چې یا الله ﷻ خرڅونکي ته یې عوض ورکړي.

صدقه کول یو څو شرطونه لري: (۱) احسان به نه پر اچوي. (۲) ذلیله او خوار به یې نه بولي. (۳) پاک مال به وي. (۴) ښه نیت یعني دالله تعالی درضالپاره به یې ورکوي.

¹ التعلیق الفصیح .

² مشکوٰۃ ص ۱۶۴ .

﴿ ٣١ ﴾ د مسجد تعظيم :

﴿ إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَتَعَاهَدُ الْمَسْجِدَ فَاشْهَدُوا لَهُ

بِالْإِيمَانِ ﴾¹

ترجمه : ڪله چي تاسي يو سڙي وويني چي دمسجد خيرخواهي (خدمت) کوي نو تاسي دهغه سڙي دايمان شاهدي ورکڙي (يعني چي ته ايمانداره يي) . بيشڪه الله ﷺ فرمايي : (انما يعمر مساجد من امن بالله واليوم الآخر)

لغات : يَتَعَاهَدُوا : حفاظت ڪولو ته وايي، او په باب دافتعال کي مبالغه ده يعني بنه حفاظت ڪول .

تشریح : ملاعلي قاري رح فرمايي چي د يتعاهد معنی داده چي که چا دمسجد خدمت يابنا ڪول نو تاسي يي دايمان شاهدي ورکڙي حڪم دا دده دايمان پر بنه والي باندي دلالت کوي او دا يو لويه خوشخبري ده .

په احاديثو او قرآن ڪريم کي د مساجدو د خدمت او جوڙولو په باره کي ڊير فضائل ذڪر دي .

په يو حديث کي ذڪر دي چي که چا دالله ﷺ لپاره مسجد

¹ وعن ابي سعيد الخدري قال قال رسول الله ﷺ اذا رايت... الخ .

جوړ کړی يعني خپل نوم يې نه پر کښيښودی الله ﷺ به په جنت معظم کي کور ورکړي ، اشاره ده چي داسړی جنتي دی .

په يو بل حديث شريف کي ذکر دي چي د آخرت په ورځ به اووه کسه دعرش تر سايې لاندي ناست وي او په دغه ورځ بله سايه هم نسته ، يو هغه سړی دی چي دده زړه دمسجد سره تړلی وي چي د لمانځه وخت وي کله دمسجد خدمت سوی دی کله وغيره دغه فکر ورسره وي .

حضرت عائشة رضي الله عنها فرمايې چي : نبي ﷺ په محلو کي د مسجدو دجوړولو حکم وکړی او دا چي مسجد پاکوئ او خوشبويه کوئ يې .

مسجد د مسلمانانو د عبادت کور دی پر هر مسلمان باندي د مسجد خدمت کول ، صفايې کول او لمونځ پکښي کول لازم دي ليکن زموږ ځيني خلگ يواځي د لمانځه لپاره را ځي نور يې نه خدمت کوي نه يې جوړيده کوي او نه يې صفايې کوي . دا دايمان ضعف والی دی .

الله ﷻ دي ټولو مسلمانانو ته دمسجد خدمت ورنصيب کړی . آمين .

﴿ ۳۲ ﴾ د قرآن کریم فضیلت :

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَرْفَعُ بِهَذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا وَ يَضَعُ بِهِ آخَرِينَ ﴾¹

ترجمه : بیشکه الله تعالی ﷺ ددغه کتاب (قرآن کریم) په ذریعه خومره قومونه پورته کوي او هم ددغه مبارک کتاب په ذریعه خومره خلگ کښته کوي .

لغات : يَرْفَعُ : د باب فتح څخه په معنی دپورته کولو .
أَقْوَامًا : جمع دقوم په معنی دجماعت .

يَضَعُ : د باب فتح څخه په معنی دایښودل ، لیکن دلته یې مطلب دمرتبې په اعتبار کښته کول دي .

تشریح : مطلب دحدیث مقدس دادی چي که چا د قرآن کریم په احکامو ځان خبر کړی او عمل یې دخپل استعداد په اندازه په وکړی نو الله تعالی ﷺ یې په دنیا او آخرت کي مرتبه او عزت پورته کوي .

په قرآن کریم کي نبي کریم ﷺ ته خطاب دی چي ته مؤمنانو ته وفرمایه چي دالله ﷻ په فضل (قرآن کریم) او رحمت (عمل په قرآن کریم) سره او هم په دغه دوو شیانو به مؤمن خوشحاله کیږي ، ځکه دغه (که دحروفو سموالي وي که

¹ و عن عمر بن الخطاب قال : قال رسول الله ﷺ ان الله الخ . مشكوة .

خه هم يو حرف وي يا قرائت يا تلاوت وي، بهتره دي تر هغو شيانو چي تاسي جمع کړي دي. ¹ يعني يو حرف دقرآن کریم زده کول تر دنيا او تر هغه ټولو شيانو چي په دنيا کي دي بهتره دي.

په حديث شريف کي ذکر دي چي د قرآن کریم د تلاوت په وخت کي الله تعالی ﷻ د هر حرف د ويلو په بدله کي لس نيکی ورکوي او په لمانځه کي پر هر حرف باندي پنځه ويشت نيکی ورکوي مگر چي پر صحيح طريقه يې زده کړي او بيا يې ووايي، اول بايد اودس وکړي او بيا په گونښه ځای کي په کراره سره (که په لوړ اواز ويل بل چاته ضرر وي) په ښه غور او فکر سره به يې تلاوت کوي او که يې په معنی پوهيدی نو په معنی کي به يې غور او فکر کوي.

د قرآن کریم حقوق:

اول: بايد د قرآن کریم حروف په ښه توگه په قرائت سره هم خپله زده کړو او هم يې خپل اولاد ته ورزده کړو.
دوهم: بايد قرآن کریم په معنی زده کړل سي.

دریم : په قرآن کریم باندي باید عمل وکړل سي .

څلورم : قرآن کریم باید نورو مسلمانانو ته ورسول سي .

په پورتنی څلورو کارو کښې چې په کوم کار اخته وي په

قرآن کریم کې ذکر دی چې په دغه عمل به خوشحاله کېږي

نور چې هر څومره مالداري لري په هغه به نه خوشحاله

کېږي بلکه ستا فکر خام دی قرآن کریم یې درنښې چې دغه

دخوشحالی شی دي په قبر او حشر کې به ددغه

خوشحالی حال درته معلومېږي .

الله ﷻ دي ټولومسلمانانو ته د قرآن کریم سره محبت

ورنصیب کړي او دقرآن کریم خدمت ، تلاوت او عمل کولو

توفیق دي ورنصیب کړي ځکه چې اصل شی عمل کول په

قرآن کریم دی ، او هره ورځ دقرآن کریم تلاوت کول پکار

دي او دتلاوت وروسته به دا دعاء کوي :

(اَللّٰهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ لَنَا فِي الدُّنْيَا قَرِيْنًا وَفِي الْاٰخِرَةِ شَافِعًا

وَفِي الْقَبْرِ مُوَسِّئًا وَفِي الْقِيَامَةِ صَاحِبًا وَعَلَى الصِّرَاطِ نُورًا

وَفِي الْجَنَّةِ رَفِيْقًا وَمِنَ النَّارِ سِتْرًا)

﴿ ۳۳ ﴾ د تقوا داره عالم فضيلت :

﴿ أَلَا إِنَّ شَرَّ الشَّرِّ شَرَّارُ الْعُلَمَاءِ وَ إِنَّ خَيْرَ الْخَيْرِ خِيَارُ

الْعُلَمَاءِ ﴾

ترجمه : خبردار اوسئ بيشكه په بدو خلگو كي بدترين
شخص بد عالم دی او په بنو خلگو كي بنه ترين دخلگو بنه
(تقوا داره) عالم دی .

تشریح : د علماء کرامو موجودیت د عوامو په مينخ کي يو
نمونه د دين ده که د عالم اخلاق او عادات د شريعت
مقدسه موافق وي نو دده اتباع والا به هم ټوله د شريعت
مقدسه موافق وي ، او بنه لاره به وربسي او دی به يې د اصلاح
کوښښ کوي . په احاديثو مقدسو کي د باعمله عالم ډير
فضائل ذکر دي (۱) چي د عالم باعمله لپاره د محکي او آسمانو
ټوله مخلوقات د الله ﷻ څخه مغفرت غواړي ، (۲) او بيشکه
فضيلت د عالم پر عابد باندي په داسي اندازه دی لکه فضيلت
چي د سپوږمۍ پر ټولو ستورو باندي دی

(۳) په يو بل حديث کي ذکر دي چي فضيلت د عالم رباني پر
عامو خلگو باندي داسي دی لکه (نبي کریم ﷺ و فرمايل) زما

فضيلت په تاسو کي پر هغه کمه درجه والا مؤمن باندي
دی.¹

حضرت امام رباني رحمة الله عليه فرمايې چي د دغسي
علماءو د مشوانی رنگ الله ﷺ د آخرت په ورځ د شهيدانو د
وينو سره تلي او د دوی تول به دروند وي ، او خوب ددغه تقوا
داره علماءو عبادت دی . ددغسي عالم څخه بايد څوک دين
زده کړي ، احکام او مسائل ځيني و پوښتي او ددغه علماءو
وجود د ټوله عالم لپاره باعث خير دی ددغسي علماءو احترام
او تعظيم پر ټولو مؤمنانو لازم دی .

ددې خلاف هغه علماء چي تقوا نلري حضرت امام رباني
رح فرمايې چي هغه علماء چي دحب دنيا او حب منصب
وعزت په بد نما داغ باندي داغ سوي وي که څه هم د دوی
څخه فائدي حاصلې سي مگر دا علم د دوی په حق کي
نافع نه دی .

نن سبا چي په دين کي کمزوري پيدا ده دا ټوله ددغه
علماء سوء په وجه ده ځکه چي دوی په هر نارواه کار کي
شرکت کوي لکه عکسونه، فلمونه کتل يا اخیستل يا

¹ مشکوة ، کتاب علم .

داسي نور اعمال ، خلگو ته بهانه پيدا سڀي چي دغه عالم
 دی دغسي کوي يا خلگو ته غلطي مسائل ورنسبي ، په
 احاديثو کي ددغه ډول علماؤو سخت رد راغلی دی چي
 دغه علماء فتنې په عوامو کي پيدا کوي او آخیر به دوی
 پخپله په دغه فتنو کي واقع او هلاک سي .

ملا علي قاري رحمه الله فرمايې : جاهل لره دي يو وار
 هلاکت وي او دغسي عالم لره دي او وه واره هلاکت وي .¹
 او په حديث شريف کي ذکر دي چي علماء ورته د انبياؤو
 دي ليکن حضرت امام رباني شيخ احمد فاروقي رح
 فرمائي چي علم دوه قسمه دي يو علم اسرار او بل علم
 احکام ، هغه شخص چي علم اسرار (تزکيه نفس) نه لري
 هغه وارث د نبي نه وي ځکه چي دنبي څخه دغه دواړه
 علمه په وراثت کي پاته دي البته دغه عالم ته عالم
 بالاحکام وايې فقط .²

حضرت ملا علي قاري رح فرمايې چي حضرت امام مالک رح فرمايې چي کوم
 عالم چي صوفي نه وي (تزکيه نفس نه لري) هغه فاسق دی .³

¹ مرقات ج ۱ ص ۴۳۱ .

² مکتوبات ج ۱ ص ۲۲۸ .

³ مرقات ج ۱ ص ۴۷۸ .

(۳۴) د خلگو په خاطر د الله ﷻ نافرمانی جائز نه ده:

﴿لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ﴾¹

ترجمه: په داسي امورو کي دمخلوق تابعداري جائز نه ده
چي د الله ﷻ نافرمانی راځي.

لغات: طَاعَة: طوعا، فرمانبرداري ته وايي.

تشریح: د خلگو په خاطر د الله ﷻ نافرمانی کول جائز نه ده
مطلب يې دادی چي که انسان حاکم وي که غير حاکم چي
داسي حکم صادر کړي چي دالله ﷻ د حکم مخالفت راځي
نو ددغسي شخص يا حاکم حکم نه منل کيږي.

مسئله: که يو سړی بل سړی په زور په نارواه باندي مبتلا
کړي نو دغه مامور گناه کار نه دی.

حاصل: دا چي په دغه حديث شريف کي يو قانون ذکر سو
چي دالله ﷻ حکم غالب دی، انسان دي دمخلوق د داسي
امر چي دالله ﷻ نافرمانی پکښي راځي هيڅکله
فرمانبرداري نه کوي.

تاسو ته معلومه ده چي خلگ څومره يو تر بله مراعت کوي
که څه د الله ﷻ د حکم مخالفت پکښي راځي.

¹ عن النّوأس بن سمعان قال: قال رسول الله ﷺ لا طاعة... الخ. مشکوة ص ۳۲۱.

حضرت مولانا جلال الدين رومي رحمة الله عليه فرمايې

(بې وفا ئي دان وفا بارد حق ،

بر حقوق حق ندارد كسي سبق)

چي هغه شخص چي دنورو اتباع كوي په داسي امر كي

چي د الله ﷻ نافرماني راځي دا د الله ﷻ سره بې وفايې ده .

الله ﷻ دي هر مسلمان ته په هر كار كي اول د شريعت

مقدسه مراعت ورنصيبت كړي .

لهذا دغير شرعي امر مراعت به نه كوي او نه به يې اتباع

كوي :

(۱) كه دحاكم له طرفه وي اتباع نارواه ده .

(۲) كه دپلار د طرف و زوی ته داسي غير شرعي حكم وي

اتباع به يې نه كوي .

(۳) كه د زوی مطالبه د پلار څخه وي غير شرعي مراعت

به يې نه كوي بلكه مطالبه د اولاد به نه مني بلكه پوهوي

به يې چي په دې كي د الله ﷻ ناراضگي راځي .

(۴) همدارنگه يو انديوال به دبل انديوال غير شرعي

مطالبه نه مني . حق تعالى جل و علا دي مسلمانانو ته

هدايت دطاعت ورنصيبت كي .

﴿٢٥﴾ ژوند یو لوی نعمت دی بی طاعاتو ضائع نسي :

﴿ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِرَجُلٍ وَهُوَ يَعِظُهُ اِغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ :
شَبَابَكَ قَبْلَ هَرَمِكَ، وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سُقْمِكَ، وَغِنَاكَ قَبْلَ فَقْرِكَ،
وَ فَرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ، وَحَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ ﴾¹

ترجمه : جناب نبی کریم ﷺ یو سړي ته د نصیحت په ډول و فرمایل : چي پنځه شیان تر پنځو شیانو دمخه غنیمت و گڼه : ځواني ستا تر سپین بېړتیا دمخه ، صحت ستا تر ناجورې دمخه ، مالداري ستا تر فقر او افلاس دمخه ، فراغت ستا تر اشغال دمخه ، او ژوند ستا د مرگ تر مخه .
لغات : اِغْتَنِمْتُ : د باب افتعال څخه غنیمت گڼل ، د باب سمع څخه سبقت کول .

شَبَابٌ : ځواني د باب ضرب څخه ځوانیدل .

هَرَمٌ : د باب سمع څخه ډیر کمزوره کیدل .

سَقَمٌ : د باب سمع څخه ناجوره کیدل جمع یې سقام ده .

تشریح : صحت تر ناجورې دمخه لوی نعمت دی ، علماء کرام فرمایي تر ایمان وروسته لوی نعمت صحت دی په ناجوره بدن نه د دین کار کیږي نه د دنیا نو د دغه نعمت

¹ عن عمر بن ميمون الاردي قال : قال رسول الله ﷺ لرجل ... الخ . مشكوة ج ٢ ص ٤٤١ .

شکر دادی چي باید عبادت په وسي .

غناء د فقر ترمخه : دا هم لوی نعمت دی ټوله مالي عبادت لکه
 زکوة، خیرات، د دوستانو کومک، حج، پر دیني امور و خرڅ ...
 دا ټوله په مال کيږي ددې شکر دادی چي خرڅ کړل سي او
 د آخرت لپاره ذخیره سي داسي چي انسان فنا سي يا يې مال فنا
 سي او د قبر لپاره هيڅ ونه کړي .

ژوند د مرگ ترمخه : دا هم یو لوی نعمت دی ، ملا علي قاري
 رح فرمايې که چيري ناجورې يا مسکيني وي مگر دی خو ذکر
 کولای سي دا يو آن پر دغه حال هم د الله ﷻ لوی نعمت دی .¹
 مفسرين فرمايې چي د آخرت په ورځ د انسانانو سترگي
 خلاصي سي مؤمنان هم حسرت کوي چي کاشکي موږ اعمال
 ډير کړي واي ، او گنهکار مؤمنان وايې کاشکي موږ د داغسي
 عالي مقدس ذات جل جلاله نافرمانی نه

واي کړې . البته مکمل اولياء کرام د دغه حسرت خلاص وي .

الله ﷻ دي موږ اوتاسو ته د ژوند قدر داني رانصيب کړي .

عاقلات وايي : الغمة اذا فقدت عرفت : چي نعمت زائل سي

بيا يې قدر معلومېږي . يعني په قبر کي بيا د ژوند قدر داني

ور معلومېږي .

﴿٣٦﴾ د نيوي عذابونه د مؤمن لپاره رحمت دي :

﴿ أُمَّتِي هَذِهِ أُمَّةٌ مَرُّ حُومَةٍ لَيْسَ عَلَيْهَا عَذَابٌ فِي الْآخِرَةِ

عَذَابُهَا فِي الدُّنْيَا، الْفِتْنُ وَالزَّلَازِلُ وَالْقَتْلُ ﴾¹

ترجمه : زما دغه امت امت مرحومه دي (يعني رحمت پر

دغه امت ډير دي په سبب د نبي ﷺ چي رحمة للعالمين دي،

پر دغه امت باندي په آخرت كي عذاب نسته او په دنيا كي

د دوي عذاب فتنې، زلزلي او ناحق قتلونه دي .

لغات : الْفِتْنُ : د فتنه جمعه ده مختلفي معناوي لري لکه:

امتحان، گناه، عذاب، رسوايي، گمراه کول، گمراه کيدل،

ناجوړي وغيره .

تشریح : دا چي په آخرت كي امت مرحومه لره عذاب نسته

ددې څخه سخت عذاب يا دائمي عذاب مراد دي ځکه چي

په ځينو احاديثو كي پر گناه کبيره باندي د عذاب ذکر دي .

يعني چي په شريعت مقدسه باندي عمل ونکړي نو په دنيا

كي په مختلفو آفاتو باندي اخته کيږي ددې لپاره چي گناه

يې محوه سي او آخرت ته پاته نسي : من يعمل منكم سوء

¹ عن ابي موسى قال: قال رسول الله ﷺ امتي الخ . مشكوة ج ٢ ص ٤٤٠ .

يجزيه ، آية هم پر دغه دلالت کوي ، يا يې گناه کبيره نه وي
کړې نور گناه الله ﷻ په مختلفو آفاتو ورمحوه کوي په
آخرت کي گناه کبيره والا اشخاصو لره عذاب سته .

حاصل دا چي په دنيا کي عذابونه او تکليفونه مؤمنانو لره
رحمت دی که گناهکار وي گناه يې محوه کيږي که نيك وي
مرتبہ يې پورته کيږي ، په دنيوي تکاليفو باندي بايد
مؤمن صبر وکړي او د ډيرو شکاياتو څخه چي خلگو ته يې
کوي بايد ځان وساتي ، او دا تکاليف د الله تعالی ﷻ
رحمت دي . البته دعاء کولای سي : چي الله پاک ﷻ ته دعاء
وکړي چي يا الله ﷻ هدايت را کړې د دنيا ، آخرت او دقبر د
تکاليفو څخه مي خلاص کړې ځکه مور عاجزه يو د صبر
طاقت نه لرو هميشه به دغه دعاوي کوو .

حضرت مولانا رومي رح فرمايې : چي عذاب مومنين لره
رحمت دی

في المثل جور ت آگر عريان شود
گر جهان گريان بود خندان شود.¹

﴿٣٧﴾ د نيکو اعمالو و طرف ته وړاندي کيدل د ټولو

بدبختيو څخه نجات دی :

﴿ بَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ فِتْنًا كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ ، يُصْبِحُ

الرَّجُلُ مُؤْمِنًا وَ يُمَسِّي كَافِرًا ، وَ يُمَسِّي مُؤْمِنًا وَ يُصْبِحُ

كَافِرًا ، يَبِيعُ دِينَهُ بِعَرَضِ الدُّنْيَا ﴾¹

ترجمه : د اعمال صالحو په کولو کې تلوار کوي تر مخه

د دې چې فتنې ظهور وکړي (داسې فتنې) لکه د تاریکي

شپې د ټوټې په مثل (اثر يې دادي) انسان سهار د ايمان په

حال کې راپورته کېږي او ماښام کافر وگرځي ، او ماښام

مؤمن وي مگر سهار د کفر په حالت کې راپورته کېږي (او

دغه رنگه) خلگ خپل دين د دنيا د لږ سامان په عوض کې

خرخوي .

لغات : بَادِرُوا : باب مفاعله يو تر بله سبقت کول .

قَطْع : مفرد يې قطعه دی ټوټې ته وايي . بِعَرَضٍ : لږ سامان .

تشریح : جناب نبي کریم ﷺ په دغه حديث مقدسه کې

مسلمانانو ته فرمايلي دي چې تاسو د اعمال صالحو په

¹ وعن ابي هريرة قال : قال رسول الله ﷺ بَادِرُوا الخ . مشکوة ج ٢ ص ٤٦٢ .

کولو کي تلوار کوي ځکه که چيري فتو ظهور وکړي
 داسي فتني لکه د توري شپې حصې يعني دغه فتني تر
 توري شپې لا زيات ظلمت لري د اصلاح او فساد درک يې
 نه معلوميري ، نه سبب دجنگ نه سبب دخلاصوالي
 معلوميري په دغسي وخت کي مسلمانان په مختلفو
 تکاليفو اوتشويشاتو کي وي نه عبادت پر بنه طريقه
 کولای سي نو دفع ددغه فتو کولای سي ځکه چي دده
 د اعمالو په وجه پيښه ده .

ملاعلي قاري رح فرمايې زيات قتلونه، يا ديني اختلافات
 واقع سي په مابين کي دمسلمانانو ، سهار به مؤمن وي
 مابنام به د بدو اعمالو يا بدو خبرو په وجه کافر وي
 يامابنام به مؤمن وي او سهار به کافر وي خپل مقدس او
 باعزته دين د دنيا لپاره خرڅوي ، نو تاسي بايد په دغه
 وخت کي د اعمال صالحو طرفته سبقت وکړي
 دخبروڅخه دکفارو او بدو اعمالو څخه ځان وساتي .

او دا ټوله حالت نن سبا واقع دی ، الله تعالی ﷻ مسلمانانو
 ته اولاهدايت او بيا حفاظت ورنصیب کړي . آمين

﴿٣٨﴾ قیامت ته نژدي به پر دين عمل کولو والا داسي په

تکليف وي لکه د اور سکروتي جي يې په لاس کي وي :

﴿ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ الصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى

دِينِهِ كَالْقَابِضُ عَلَى الْجَمْرِ ﴾¹

ترجمه : نبي کریم ﷺ فرمايلي دي چي پر خلگو باندي به

داسي زمانه راسي چي (په دغه زمانه کي به) پر خپل دين

باندي صبر کونکی (عمل کونکی) داسي وي لکه سکروته

د اور چي يې په لاس کي اخیستې وي (يعني پر دين عمل

کونکی مؤمن به په دغه اندازه په عذاب کي وي).

لغات : الْقَابِضُ : د باب ضرب څخه يوشی په لاس باندي

نيول .

الْجَمْرُ : جمع دجمرة په معنی دسکروتي .

تشریح : ددي حديث مقدسه مطلب دادی چي نبي کریم ﷺ

فرمايې چي په آخره زمانه کي به نارواوي داسي عامي سي

چي خلگ به د دين څخه نفرت کوي د خلگو اعمال نه

بلکه عقائد به هم خراب سي لکه مخکي حديث شريف کي

¹ عن انس قال : قال رسول الله ﷺ ياتي الخ . مشکوٰة ج ٢ ص ٤٥٩ .

ملکرو ماہم پہ دعاوو کی یاد لری

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**